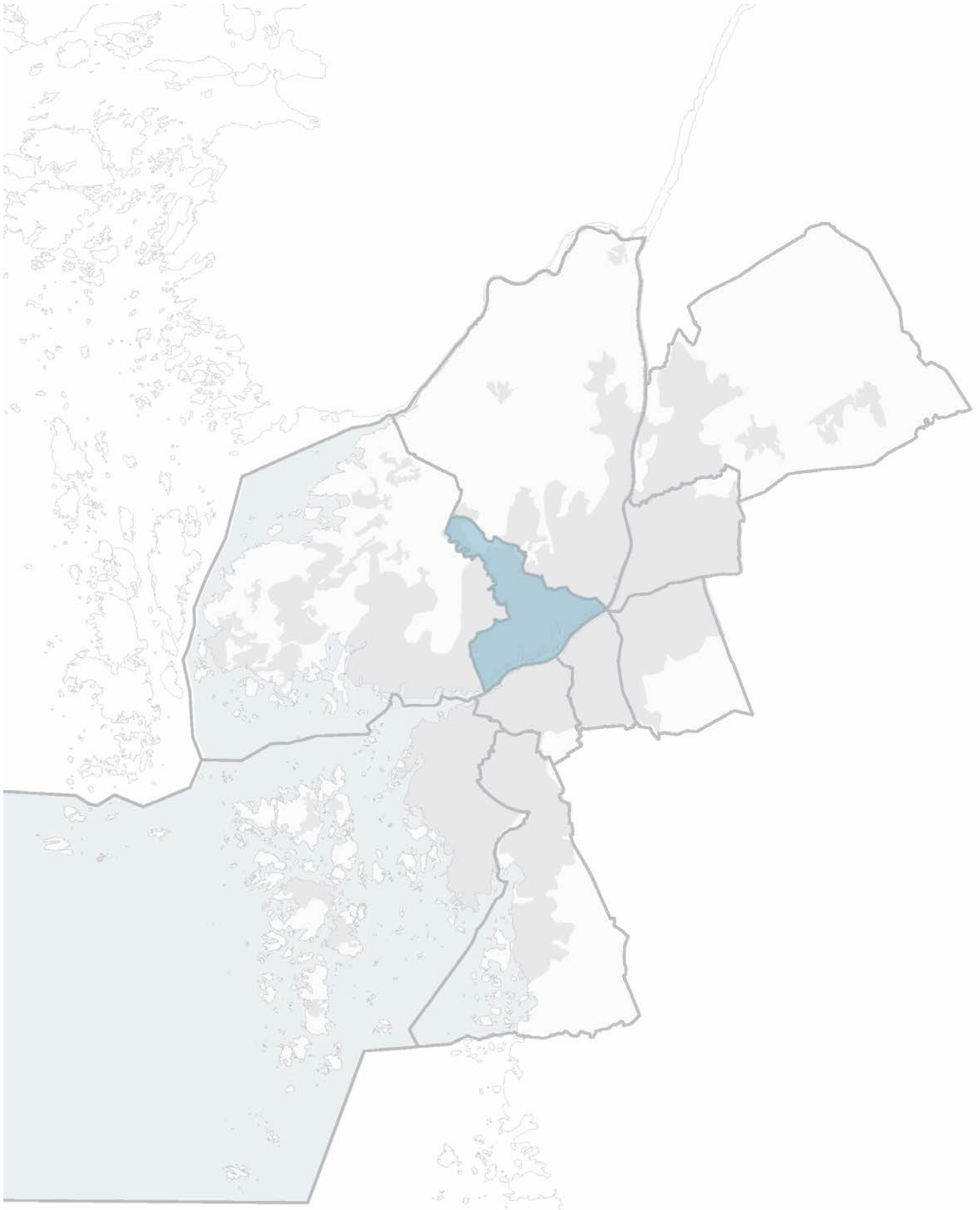

LUNDBY

FÄRJESTADEN 28

ÖVERSIKTLIG STADSELSBESKRIVNING

Stadsdelen gränsar till Eriksberg i öster, Göta älv i söder, Rödjan i väster och Bräcke i norr. Landskapet är karaktäristiskt älvdalslandskap med bergpartier och svackor emellan. Stadsbilden är starkt präglad av industribebyggelse, Ivarsbergsmotet och Älvsborgsbrons fäste men en stor del utgörs av naturområden och friliggande trähus från 1800-talets slut. Längs Flemingsgatan finns ett landshövdingehus; rester från 1900-talsstaden Färjestaden som var som en liten egen stad i staden med en relativt stor befolkning.

EN HISTORISK TILLBAKABLICK

Färjestaden har sitt namn efter ett hemman som omtalades redan på 1600-talet med uppgift att sköta överfarten. Färjan gick från en udde på Hisingsidan till Klippan. Vid Färjenäs låg en kortlivad föregångare till Göteborg, Karl IX:s Göteborg, mellan 1604 och

1611. Resten av en kyrka finns rekonstruerad på Kvarnberget. Det strategiska läget gynnade tidig industri och här har bland annat legat tegelbruk, trankokeri och silsalteri. Kring färjeläget växte från mitten av 1800-talet upp en mängd industrier med tillhörande bostadsbebyggelse i trä, landshövdingehus närmast färjeläget och i övrigt villor på stora tomter.

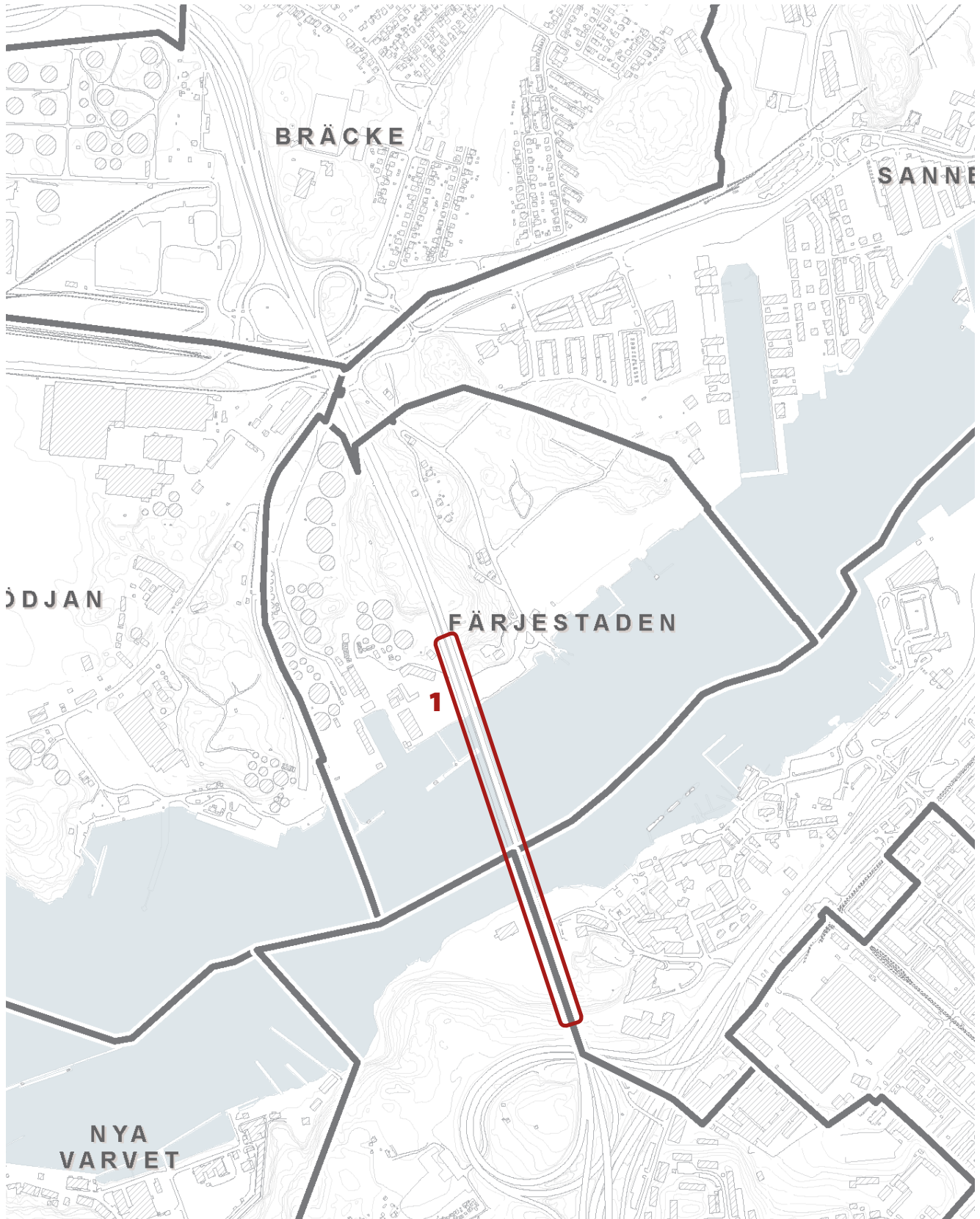
Området har kringkurits både av Eriksbergs utbyggnad och av Älvsborgsbron. Färjan lades ner 1967, när Älvsborgsbron stod klar. Idag är det området avsatt som parkområde i anslutning till Västra Eriksberg.

INGÅR I BEFINTLIGA PROGRAM

Inga miljöer eller byggnader från den berörda perioden ingår i tidigare bevarandeprogram del I och II.

Flygvy över Älvsborgsbron och del av Färjestaden från öster. Foto: Göteborgs Stad

Älvsborgsbron 1

Älvsborgsbron

Fastighet: Färjestaden 728:133

Bebyggelse: Hängbro

Övrigt skydd: -

HISTORIK

Älvsborgsbron, som föregicks av en gammal färjeled mellan Färjenäs och Klippan, var en förutsättning för stadens fortsatta expansion med industri och bostäder på västra Hisingen. Bron skulle förbinda Volvos nya anläggning i Torslanda och varven med det största nya bostadsområdet, Frölunda. Funktionen är intimt sammankopplad med det samhällsbyggnadsprojekt som var i full rullning vid mitten av 1900-talet. Göteborg var en av Sveriges viktigaste industristäder och bron var en nödvändig satsning för att understödja industrins och hamnens expansion.

Byggnadsarbetena påbörjades hösten 1963 och bron öppnades för trafik i november 1966, men helt klar var

den först i december 1967. Brofästena med påfarter hade stor påverkan på samhället kring det gamla färjeläget i Färjenäs, och på äldre trähusbebyggelse i Sjöbergen. Bron; en hängbro av amerikansk typ, ritades av professor Sven Olof Asplund. Beställare var Kungliga Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen. En lång rad företag var engagerade i bygget, bland annat AB Armerad Betong och Uddevallavarvet, som levererade järnkonstruktionen.

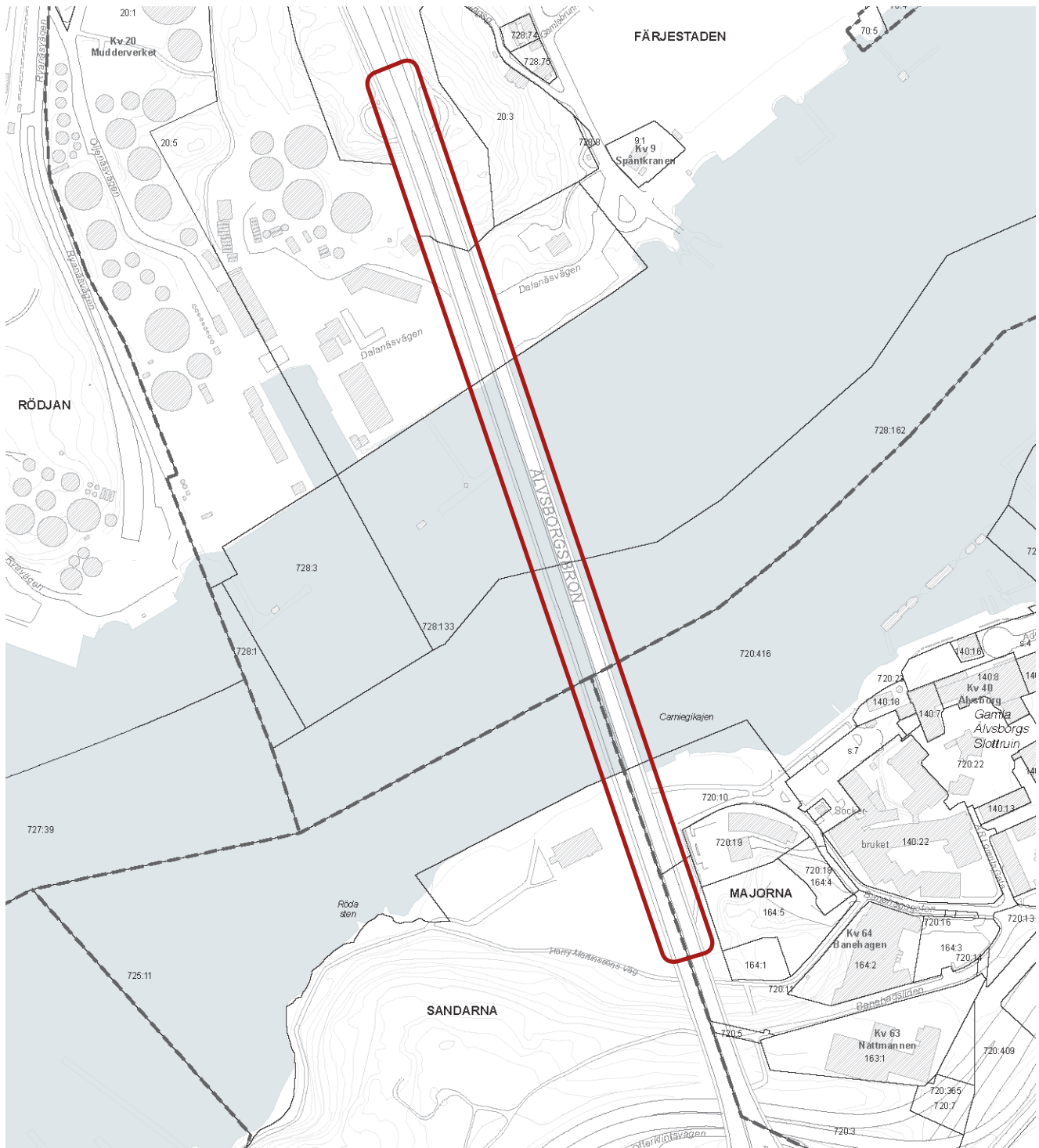
MOTIVERING

Älvsborgsbron är ett landmärke och en symbol för staden Göteborg. Vid insegling till Göteborg är Vinga, Älvsborgsbron och Masthuggskyrkan tre distinkta landmärken som kännetecknar staden.

Bron är ett typiskt modernistiskt byggnadsverk. Formen bygger på de moderna byggnadsmaterialens möjligheter, där stålets dragfasthet gav möjligheter till ett smäckert brobygge trots dess storlek. Det ärliga redovisandet av konstruktion och material, omålad betong och det öppna stålfackverket, är typiskt för högmodernismen.

Älvsborgsbron sedd från Röda Sten. Foto: Anna Reuter Metelius

Älvsborgsbron är ett monument över 1960-talets storskaliga stadsbyggnadstankar och över industrisamhället, där ett effektivt transportsystem var en nödvändighet för en fortsatt stark utveckling. Samtidens förtroende för industrin var stort.

Älvsborgsbron ingår i sammanställningen Moderna Monument.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Älvsborgsbron är en markförankrad hängbro i ett spann

med tillfartsviadukter utförda som pelarunderstödda betongkonstruktioner. Den har en total längd av dryga 900 meter varav spannet är 417 meter. Vid invigningen var det Skandinaviens högsta hängbro och hade även landets längsta brospänn. Tornen är av betong, drygt 100 meter höga, och bron har segelfri höjd på omkring 45 meter i farleden. Hängspannet utgörs av ett stålfackverk som ger styvhet åt konstruktionen.

Samtida beskrivningar behandlar enbart brons tekniska och infrastrukturella kvaliteter, formgivningen har liten

Flygbild över Älvsborgsbron under uppförande, sett från väster. Foto: Jan Olsson

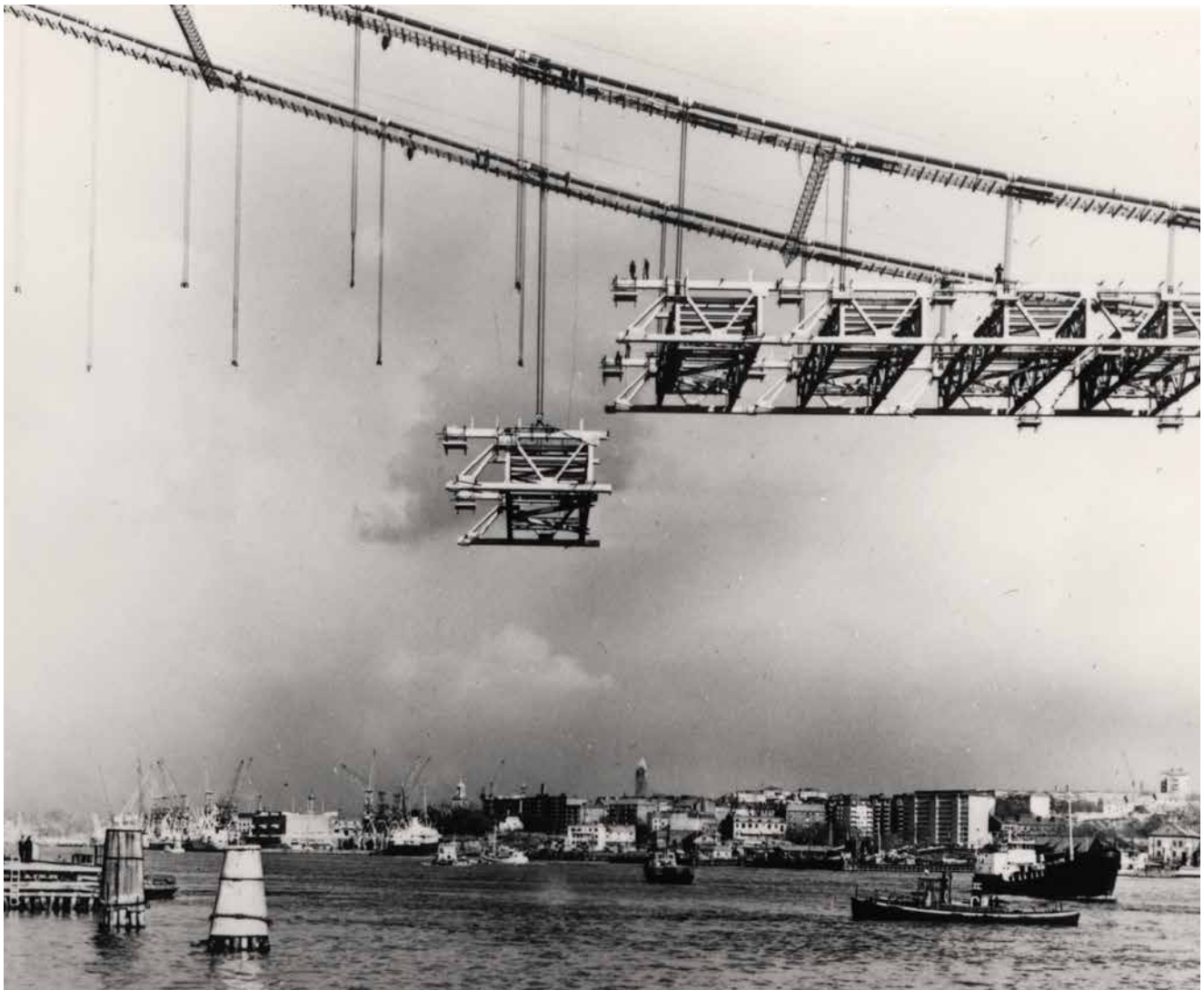
eller ingen plats i texterna. Den modernistiska devisen ”form följer funktion” (i detta fallet kanske snarare konstruktion) har varit vägledande, konstruktionen har på grund av detta fått en så pass tilltalande form att den är en karaktärsbyggnad i stadslandskapet.

Det svagt välvda brospannet, de höga smäckra pylonerna och bärlinornas mjuka båge bildar brons karaktäristiska smäckra kontur. Den är en av Sveriges största broar men den ger ett spänstigt och lätt intryck med sitt långa fria spann över farleden. På nätterna

har den en särskilt tydlig form med sina belysta linor. Liksom Golden Gate-bron i San Fransisco bildar den en port in till staden.

GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

Bron var ursprungligen grå men målades i mitten av 1990-talet om i en mer iögonfallande kulör, en ärggrön nyans med syfte att förstärka brons roll i stadsbilden. Kvällsbelysningen har på senare tid ändrats från lampor längs linorna till belysning av linorna med strålkastare monterade längs broräcket.

Älvsborgsbron under uppförande 1963. Foto ur boken "Hamnbilder från Göteborg". Göteborgs stadsmuseums arkiv

TOLERED 31

ÖVERSIKTLIG STADSELSBESKRIVNING

Tolered, som omges av Biskopsgården, Tuve, Kvillebäcken och Kyrkbyn, är ett utpräglat villaområde med hus från 1930-talet och framåt. Kring Bjurslätts torg finns en grannskapsenhet med trevåningshus. Längs gamla Björlandavägen finns ett område med fyrvånings elementbyggda bostadshus från 1960 med välbevarad ursprunglig karaktär.

EN HISTORISK TILLBAKABLICK

Området är i historisk tid kanske mest känt för Bjurslätts gård där den under sent 1800-tal inflytelserika familjen Hedlund hade sitt sommarviste. Området var tidigare en del av Lundby socken och namnet kommer av hemmanet Tolered.

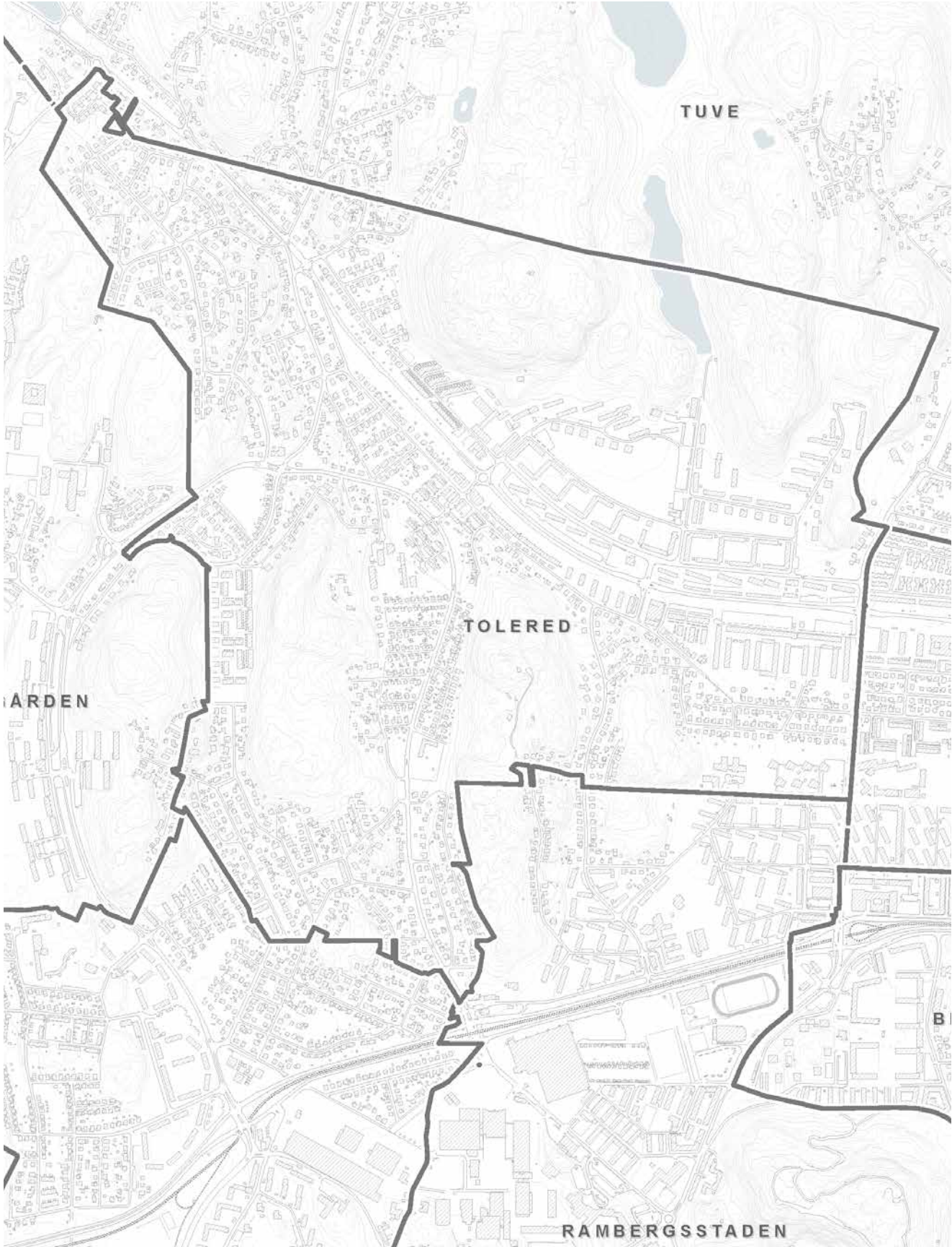
År 1949 upprättades en plan för ett större bostadsområde utformat som en grannskapsenhet med Bjurslätts Torg i centrum. Det byggdes ut med trevånings bostadshus 1950-52. Den västra delen grupperades kring en stor grönyta Bjurslättsvallen/ Slättadammsvallen och i den östra placerades husen tätare vid en långsmal gräsplan. I norr uppfördes Toleredsskolan 1940 och 1953 efter ritningar av Å Wahlberg samt Toleredskyrkan ritad av T Hansson 1961. Under 1950-talet och senare utökades bebyggelsen med villor, radhus samt en grupp större hus vid Fyrklöversgatan söder om Björlandavägen. Vid Arvid Lindmansgatan ligger "Trestadshuset", som omfattar de tre experimenthusen: Göteborgshuset, Stockholmshuset och Malmöhuset.

Husen tillkom 1951 med anledning av debatten om smalhus och bredare hustyper. Liknande hus byggdes i Stockholm och Malmö, bl a för att jämföra kostnader.

Väster om Wieselgrensgatan ligger ett byggnadstekniskt experimenthusprojekt vid Fyrklöversgatan som planlades av Koj Jonsson och – en av de få kvinnliga stadsplanerarna - Nadja Wiking år 1957. Området Fyrklöversgatan byggdes av Fastighetsaktiebolaget Göteborgsbostäder 1959-60. Arkitekterna var Ekholm och White Arkitektkontor. Elementbyggandet hade då kommit i sitt tredje experimentår efter Kortedala och Biskopsgården. I stället för stadsplaneförslaget från 1949 (som gällde tvåvåningshus) byggdes trevånings lamellhus. Huvudsyftet med dessa experiment har varit att skapa utrymmesstandard i lägenheterna och att ge barnfamiljer stora lägenheter till rimligt pris.

INGÅR I BEFINTLIGA PROGRAM

Bevarandeområdet Gamla Björlandavägen, lamellhus mm, Tolered 31:B, omfattar bland annat radhus från 1962 (arkitekt Torsten Hansson) som är ett "intressant exempel på 1960-talets småhusbyggande. Bebyggelsen är väl synlig från Björlandavägen och utgör en viktig del av gatustråket".

KVILLEBÄCKEN 38

ÖVERSIKTLIG STADSELSBESKRIVNING

Kvillebäcken är utloppet för ån Kvillen - en tidigare betydelsefull kommunikationsled mellan Götaälv och Nordre älv. Idag är denna inte längre lika framträdande i stadsbilden men naturlandskapet har karaktär av älvdal. Stadsdelen är ett utpräglat bostadsområde med ett visst inslag av verksamheter i öster. Bebyggelsen utgörs till stor del av småhusområden uppförda under 1950-talet men även av storskaliga områden, lamell- och höghusområden i söder och längs Björlandavägen. Där finns också ett sjukhem byggt 1963 med arbetarbostäder. I norra delen avgränsat mot Björlandavägen ligger Bjurslätthemmet, ett servicehus för äldre som ritades 1963 av Arne Nygård, vid sidan av Wieselgrensgatan. Bjurslätthemmet är sedan 2012 rivet och ersatt av ett nytt äldreboende på samma plats.

EN HISTORISK TILLBAKABLICK

Området ligger inom den gamla Lundby socken som inkorporerades med Göteborg 1906. Det begränsas i öster av Kvillebäcken som tidigare utgjorde gräns mellan socknarna Backa och Lundby och även var riksgräns mot Norge till 1658. Kvillebäcken som verksamhetsområde byggdes ut mitt i en brytningstid i Göteborgs utveckling. Den stora byggexpansionen kom under sent fyrtiotal när verkstadsindustrin på Hisingen blomstrade.

INGÅR I BEFINTLIGA PROGRAM

Inga miljöer eller byggnader från den berörda perioden ingår i befintligt bevarandeprogram, del I och II.

Flygvy över nya Kvillebäcken under uppförande 2015, sett från väster. Foto: Göteborgs Stad

RAMBERGSSTADEN 33

ÖVERSIKTLIG STADSDELSBESKRIVNING

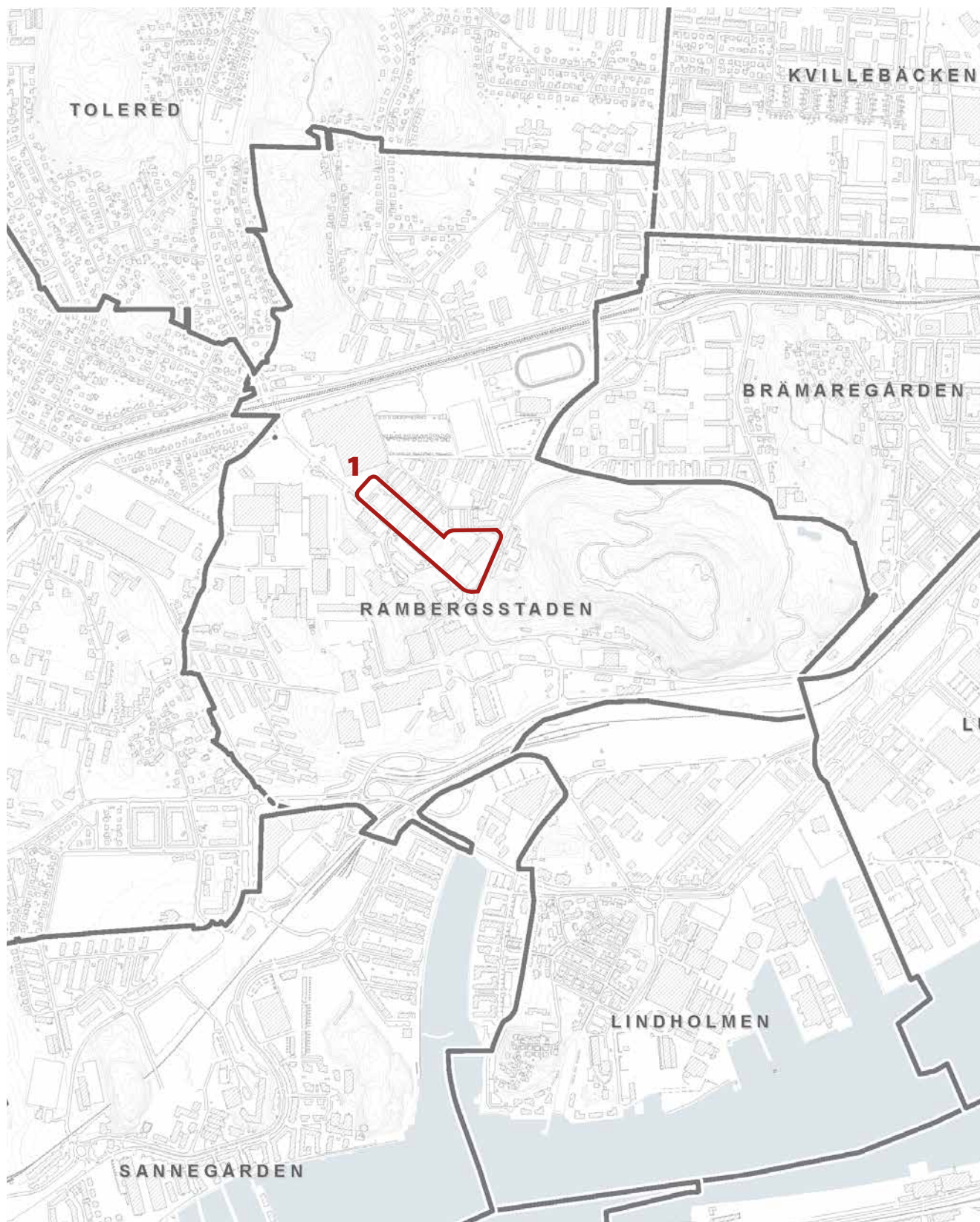
Rambergstaden är en variationsrik stadsdel som innehåller industriområdet med Volvo Lastvagnar, arbetarstadsdel från tidigt 1900-tal, tvåvånings 1940-tals lamellhus samt trevånings putsade lamellhus och villor norr om Hjalmar Brantingsgatan. Keillers park upptar hela den östra delen av stadsdelen.

EN HISTORISK TILLBAKABLICK

Namnet har stadsdelen fått efter Ramberget som är ett dominerande inslag i området. Vid 1800-talets mitt nådde Göta Älvs vassar nästan ända fram till Ramberget och området runt berget var i huvudsak obebyggt. 1906 när Lundby inkorporerades med Göteborg donerade James Keiller Ramberget till

Flygvy över Rambergstaden med Sannegården i fonden. Foto: Göteborgs Stad

Kv Fåraherden 1

staden. Området har sedan dess använts som park, numer känt som Keillers park. Området väster om berget bebyggdes med bostadshus för anställda vid Götaverken samt enkla bostadshus i två våningar som ägdes av staden. I norr tillkom Lundby koloniträdgårdar 1919. Väster om bostadsområdet etablerades en industrianläggning som skulle få stor betydelse för Göteborg. Inom denna började Volvo att tillverka bilar 1926 och "Volvo Lastvagnar" finns fortfarande kvar.

Bostadsbebyggelsen utökades under 1940-talet med tvåvånings lamellhus av trä vid Åbogårdsgatan samt trevånings putsade lamellhus och villor norr om Hjalmar Brantingsgatan.

1956 uppfördes Lundby gymnasium och intill koloniträdgårdarna har fritidsanläggningar byggts. Kanske det mest namnkunniga är Rambergsvallen, hemmaarena för Hisingens eget lag, BK Häcken. Vallan byggdes 1935 som »statskommunalt reservarbete«. Rambergsvallen revs och ersattes av den nya Bravida Arena 2015. På 1970-talet tillkom Hisingens stora friskvårdscentrum, Lundbybadet.

Hisingens stadsstruktur har varit oregelbunden på grund av utbyggnadshistorien. På Rambergets norra sida låg en relativt gles trähusbebyggelse. Med utbyggnaden av spårvägen och Lundby Centrum blev detta område mer attraktivt. Från 1956 till 1968 byggdes slutningen full med stora flerbostadshus i sex till tolv våningar. De större husen längs Virvelvindsgatan understryker storstadsmiljön, medan de fritt lagda punkthusen ger möjligheter till god utsikt.

Vid Gropegårdsgatan ligger Volvos första stora industriområde. Det har byggts ut i etapper sedan 1930-talet. 1940 drogs spårvägen fram till fabriksportarna i hörnet mellan Hjalmar Brantingsgatan och Gropegårdsgatan. När Torslandaverken invigdes 1963 flyttades personbilstillverkningen dit och Lundbyfabrikerna blev lastvagnsfabriker.

Bostäder för Romer vid Gamla Rambergsvägen

Vid början av 1960-talet hade de flesta romer i Göteborg en fast bostad, men för de som inte hade det genomfördes en akut åtgärd i bostadsfrågan. Arbetsmarknadsstyrelsen fick år 1959 bemyndigande att uppföra provisoriska bostäder i överenskommelse med vad som tillämpats beträffande arbetslösa. Länsarbetsnämnden i Göteborg och Bohus län upplät från och med då några provisoriska lägenhetshus på platser där redan befintliga läger fanns; i den första etappen vid Gamla Rambergsvägen och Polstjärnegatan och senare även på fyra andra platser. Detta var ett led i att försöka ordna fasta bostäder i den vanliga bebyggelsen och inte så kallad kategoribebyggelse.

FÖRÄNDRAT, BEVARAT

De typhus som nämns ovan, vilka byggdes som bostäder för Romer vid Inägogatan, är sedan rivna.

INGÅR I BEFINTLIGA PROGRAM

Inga miljöer eller byggnader från den berörda perioden ingår i befintligt bevarandeprogram, del I och II.

Specialbostäder vid Inägogatan som revs 2015. Foto: Sanja Peter

Volvo Lundby, vy mot väster. Foto: Eric Månsson 1951. Göteborgs stadsmuseums arkiv

Kv Fåraherden

Adress: Västra Gropegårdsgatan
och Västra och östra Andersgårdsgatan
Fastighet: Rambersstaden 9:10-16
Bebyggelse: Bostadshotell med två niovaningshus
och fyra fyrvaningshus.
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Bostadshotellet byggdes 1972 av Göteborgs Stads Bostads AB enligt ritningar av Nils Einar Eriksson arkitektkontor. Området innehöll ungefär 600 smålägenheter för de industrianställdas behov. Stadsplan för denna del gjordes 1970 av Folke Skughall och Lennart Tropp. Staden beslutade om nybyggnad av ett bostadshotell i kvarteren Skördemannen, Fåraherden och Vallaremannen. Bostadshotellet för tillfälligt anställda på Volvo var en hustyp som Bostadsbolaget byggde på olika håll med service åt de boende. Här

startade en lokal kabel-TV med Källevisionen och Leif Loket Olsson.

MOTIVERING

Bebyggelsen har en speciell bostadssocial historia och är ett exempel på tjänstebostäder för industriarbetare.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

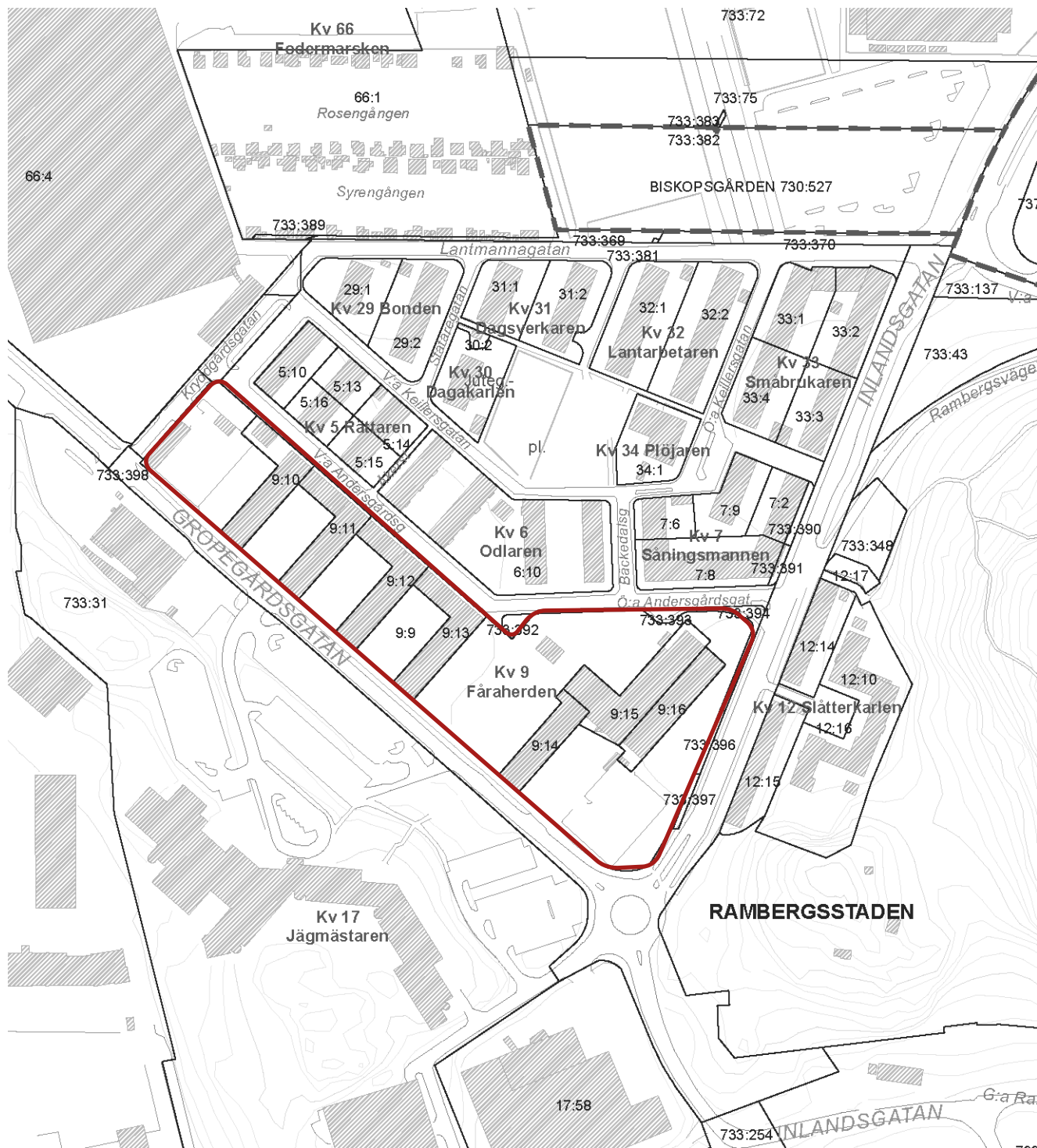
Bostadshotellet består av två niovaningshus samt fyra trevaningshus kopplade med låga utbyggnader (innehållande lägenhetsförråd, tvättstuga o.dyl.). Fasaden är av fabriksstillverkade element med frilagd ballast och gråcement. Taket är platt och täckt med papp. Perspektivfönstren har en vertikalt ställd sidoluft, är målade i gulorange och på vissa ställen vitt. Stora indragna balkonger finns på östra gavelsidorna. Lägenheterna består främst av ett rum och kokvrå.

GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

Ombyggnad och ändringar gjordes i slutet av 1980-talet. Bland annat ändrades entrén och tvättstugorna.

Kvarteret Fårahaden. Foto: Rickard Ribbås

SANNEGÅRDEN 34

ÖVERSIKTLIG STADSELSBESKRIVNING

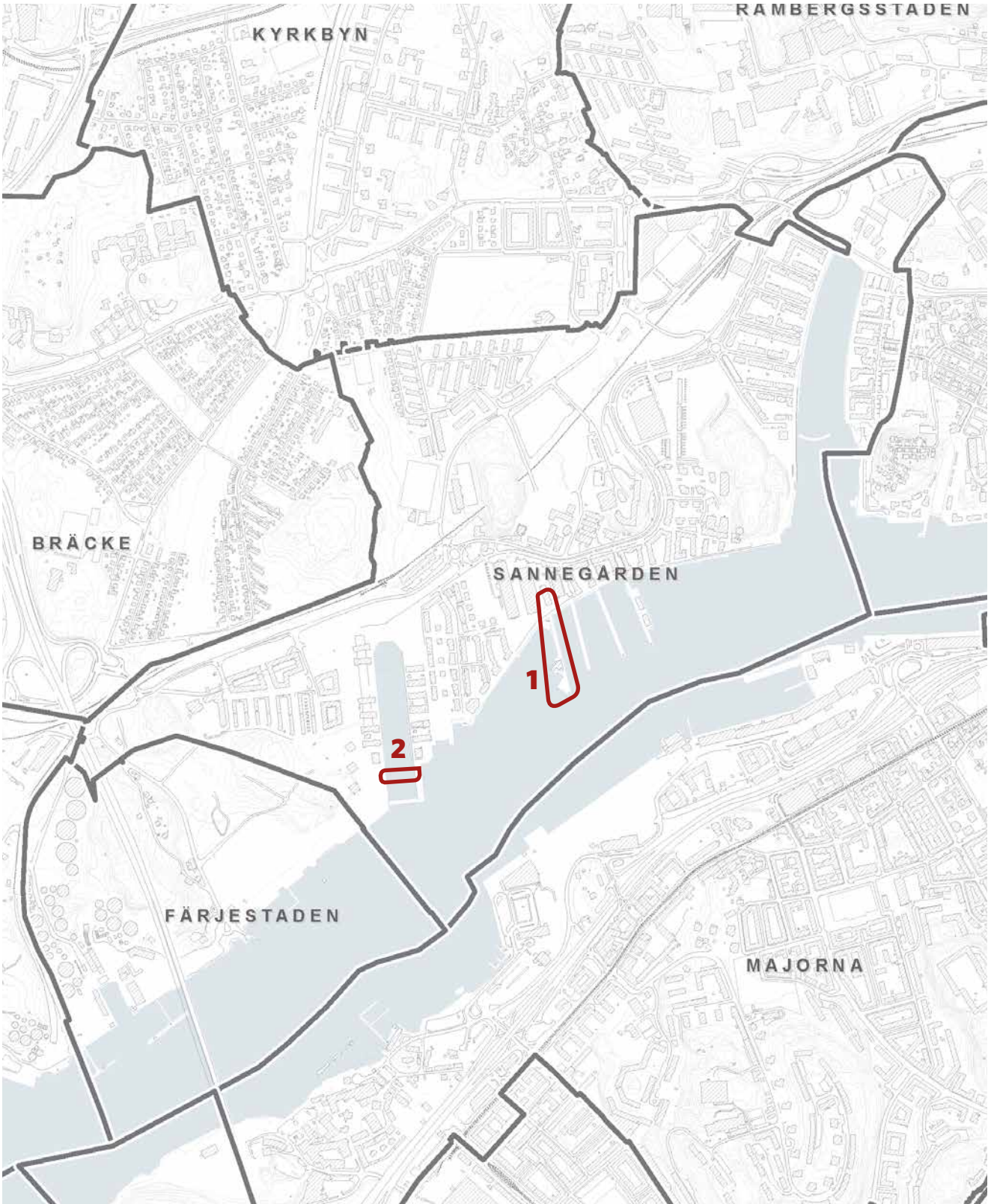
Sannegården är ett före detta hamn- och varvsområdet som har omvandlats till ett utpräglat bostadsområde. Före detta Eriksbergs varv med äldre varvsbebyggelse, kajer och pirar utgör en historisk rest bland bostadsbebyggelse i nymodernistisk stil från början av 2000 talet. Eriksbergs bockkran är ett betydande landmärke i området, av betydelse för hela älvrummet.

EN HISTORISK TILLBAKABLICK

Det område som idag är stadsdelen Sannegården tillhörde tidigare Lundby socken. Under 1700-talet utnyttjades stranden för silsalteri och trankokerier. Omkring 1850 började strandområdet kring Sandviken att industrialiseras. Den första verksamheten var en liten mekanisk verkstad som sedan utvecklades till Eriksbergs Mekaniska Verkstad – Eriksbergs varv. Två

Norra älvrstranden med Sannegården. Foto: Göteborgs Stad

Dockepiren 1
Erikbergskranen 2

andra stora företag som etablerades här var Göteborgs Ris- och Valskvarn som tillkom cirka 1900 samt Mårten Perssons Valskvarn anlagd 1913 och senare utvidgad för Kvarnen ”Tre Lejon”.

1908 när området inkorporerats med Göteborg byggdes Sannegårdshamnen i viken mellan Sörhallsberget och Slottsberget. Sannegårdshamnen var en gren av älven runt Lindholmen och blev i början av 1900-talet Göteborgs kolhamn.

Eriksbergs varv byggdes ut successivt och upptog på 1970-talet hela ”strandområdet” mellan Sörhallen i öster och Kvarnberget i väster. I slutet av 1970-talet avvecklades varvet och ungefär samtidigt upphörde verksamheten i Sannegårdshamnen. Nedläggningen av varven på 1970-talet frigjorde stora markområden för annan användning.

FÖRÄNDRAT, BEVARAT

Eriksbergsvarvets stora maskinhall från 1961 byggdes 1992 om för hotell, konferens och kontor. Det enda som kunde bevaras var den kraftfulla stålstommen som målats i starka primärfärger. Arkitekt var White arkitekter. Hallens stora bredd har lett till en lösning med ett öppet schakt mitt i huset. Det runda fönstret i fasaden mot kajen påminner om avgasröret från de stora dieselmotorer som byggdes upp och provkördes här inne. Namnet Hotel 11 syftar både på traditionen att numrera hamnens alla hus och på huset vid älven (»älva«). Pirhuset på Dockepiren byggdes 1956 som servicebyggnad för flytdockorna och byggdes 1990 om till lyxkrog med bästa vattenläge för att attrahera nya verksamheter till området.

Området planerades för bostäder redan i början av 1990-talet men stoppades då av fastighetskrisen. Eriksbergs varv och Sannegårdens tidigare kolhamn blev de först bebyggda områdena. På Bogserpiren byggdes 1991 magasinsbyggnader för Röda Bolagets bogserbåtar, i ambitionen att blanda verksamheter och boende, med Arkitektlaget som arkitekter. Bostadshusen längs kajen byggdes ut under 1990-talet.

I utbyggnaden ingick även ombyggnader av äldre industribyggnader. I början av 2000-talet startade förnyelsen av Sannegårdshamnen med bostäderna på den östra sidan av hamnbassängen och fortsatte därefter på den västra sidan. Nu fullbordas området genom bebyggelsen i den inre delen av Sannegårdshamnen.

INGÅR I BEFINTLIGA PROGRAM

Bevarandeområdet F d Eriksbergs varv – Kvarnen Tre Lejon, Sannegården 34:A omfattar bland annat Nya maskinverkstaden (Blå Hallen) uppförd 1962, Pirhuset (Westra Piren) byggt 1956 som servicebyggnad till flytdockorna samt Torrdockan med bockkranen, anlagd 1959. Varvens anläggningar är värdefulla dokument över varvsindustrin i Göteborg.

Norra älvstranden 1970-tal. Göteborgs stadsmuseums arkiv

Dockepiren

Fastighet: Sannegården 28:17
Bebyggelse: Dockpir och pirhus
Övrigt skydd: ingår i befintligt program

HISTORIK

1956 byggdes en av de befintliga pirerna ut, och fick då sitt nuvarande utseende och funktion som dockpir. Samma år uppfördes en byggnad på piren. Byggnaden fungerade som servicebyggnad för flytdockorna. I huset fanns bland annat verktygsförråd, arbetsrum/kontor, möteslokal, omklädningsrum samt en matsal. Eriksbergs Mekaniska Werkstads AB (senare Eriksbergsvarvet) bildades redan 1876, och tillverkade till en början främst produkter av järn och gjutgods. Från 1910-talet och framåt var det dock fartygsproduktion som kom att bli den dominerande verksamheten.

MOTIVERING

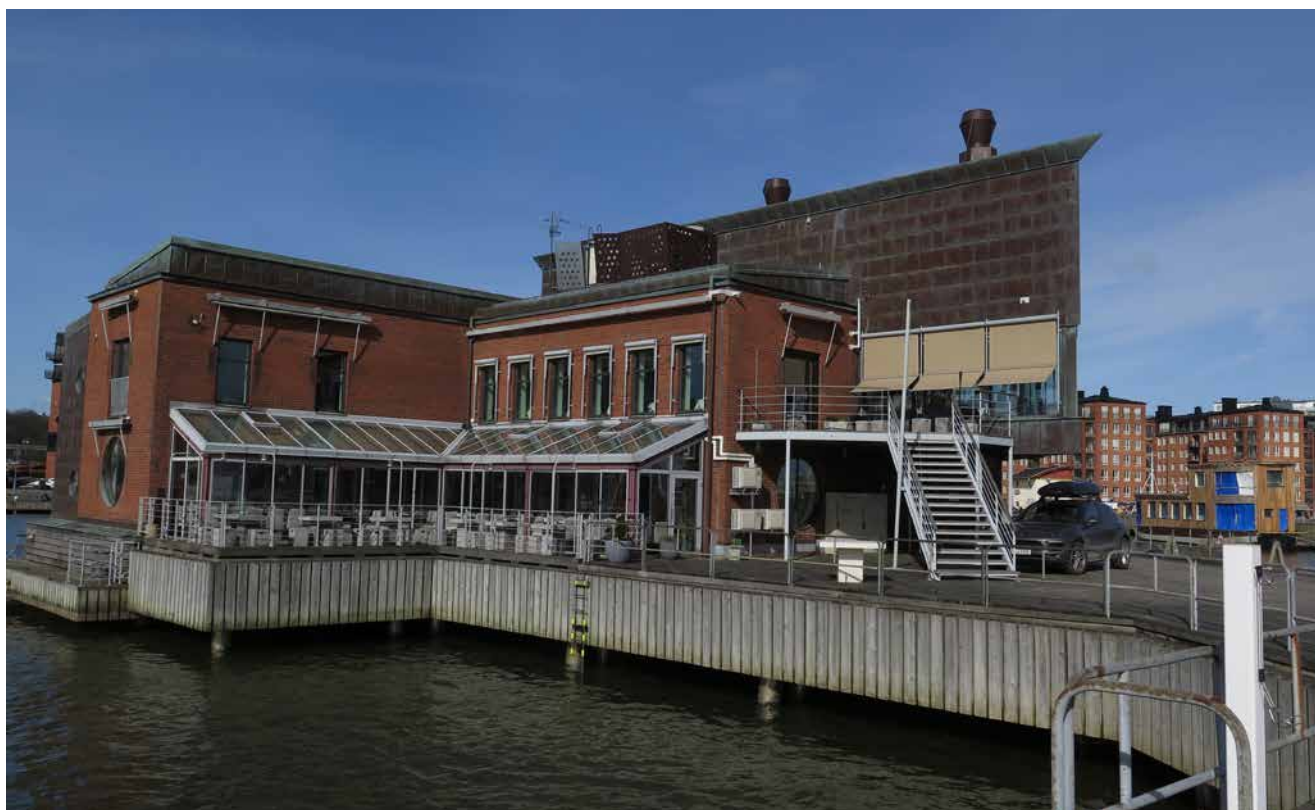
Piren tillhörde Eriksbergsvarvet, och utgör idag en historisk rest från den stora varvsindustri som var omfattande i Göteborg från 1910-talet och fram till år 1979, då varvet lades ned.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

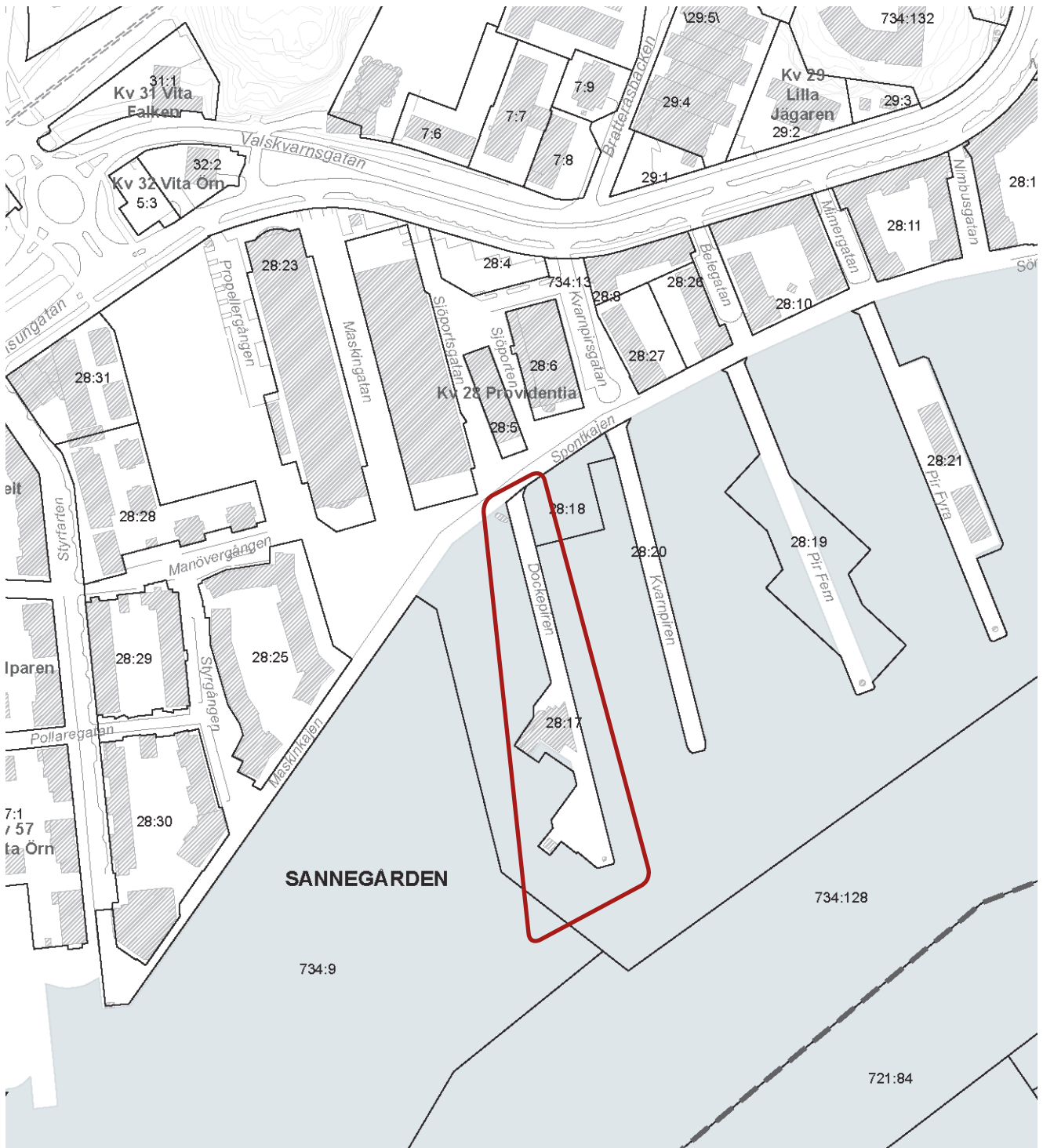
Dockepiren har ett karaktäristiskt utseende, med två triangelformade/trekantsformade utbyggnader. Pirhuset var från början byggt i två våningar och hade en T-formad plan. Pirhuset, som är uppbyggt i två etapper, har en originaldel i två våningar i rödbrunt tegel och två tillbyggnader i två, respektive tre våningar med koppardetaljer.

GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

Pirhuset på Dockepiren byggdes 1990 om till restaurang. Då skedde en ombyggnad interiört och exteriört, och huset fick även två nya tillbyggnader.

Dockepiren. Foto: Sanja Peter

Eriksbergs- kranen

Fastighet: Sannegården 59:2
Bebyggelse: Bockkran
Övrigt skydd: Byggnadsminne sedan 2012

HISTORIK

1876 bildades Eriksbergs Mekaniska Verkstad AB som tillverkade produkter av järn och gjutgods innan fartygsproduktionen blev den helt dominerande verksamheten. På 1910-talet började Eriksbergs Mekaniska på allvar producera större båtar för både den nationella och internationella marknaden. Kranen stod klar 1969 och var en del av en stor ombyggnad av den byggdocka som varit i drift sedan 1959. Kranen uppfördes som komplement till monteringskranarna utmed dockans sidor. Den möjliggjorde montering av fartyg på uppemot femtiotusen ton.

MOTIVERING

Eriksbergskranen är en produkt av den stora varvsindustri som var omfattande i Göteborg från 1910-talet till år 1979, då varvet lades ned. Kranen var sällsynt redan vid uppförandet, endast kranarna vid varven i Malmö och Uddevalla var storleksmässigt jämförbara. Den har även ett stort lokalt värde som landmärke.

”Bockkranen och dockan på Eriksberg är ett de mest påtagliga monumenten över den storskalighet och rationalitet som präglade varvsindustrin under det expansiva 1960-talet. Det är den enda kvarvarande kranen av sitt slag i Sverige. Anläggningen är av stor betydelse både lokalt, regionalt och nationellt som en stark och framträdande symbol för den en gång världsledande och internationellt erkända varvsindustrin i Göteborg.” (Ur byggnadsminnesmotiveringen).

Eriksbergskranen ingår i sammanställningen Moderna Monument.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Eriksbergskranen är en av Sveriges största bockkranar.

Kranen är 80 meter hög och 1 750 ton tung. Eriksbergskranen är en nyttoanläggning där formen betingas helt av funktionen. Ursprungligen var kranen grönmålad med en betydligt sobrare och diskretare färgsättning än dagens orangea kulör. I och med den senaste adderingen av designad belysning, har anläggningen tagit en helt ny plats i stadsrummet.

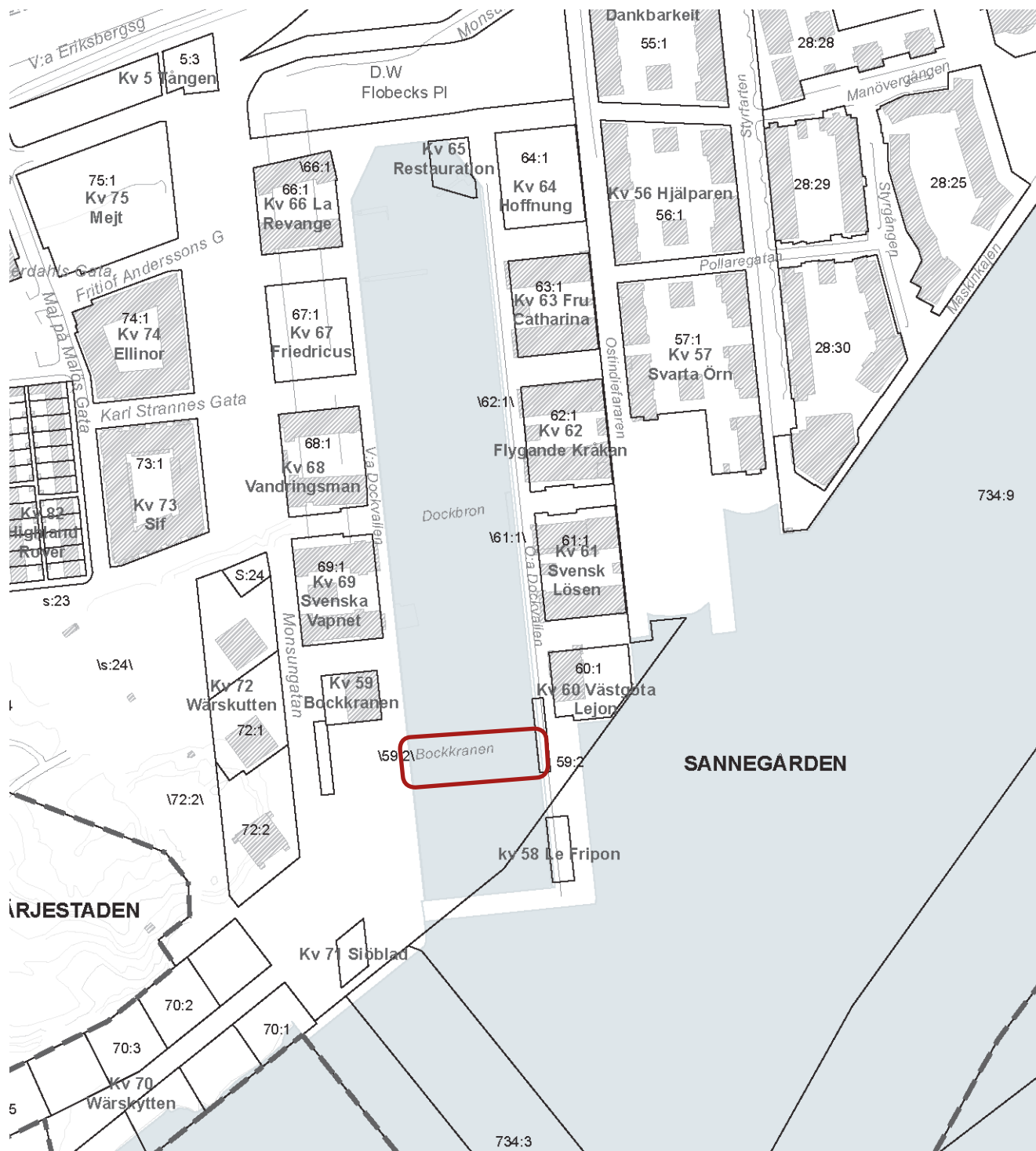
Under åren som gått sedan Eriksbergsvraket lades ned har kranen genomgått omfattande ombyggnader främst på det installationstekniska området. Två av de tre vinschmaskinerierna är demonterade tillsammans med tillhörande wire, trallor och krokar. Koppartjuvar har rensat ställverket på allt som går att sälja och dessutom vandaliserat de elektriska installationerna. Bromsmekanismerna vid framdrivningsenheterna är demonterade och kranen är numera fastsvetsad vid kranbanorna. Lejdare och gradängar längs kranbalkens utsida är demonterade liksom två huslikande tillbyggnader på toppen av kranbalken. Trots dessa ingrepp är kranens grundform tämligen välbehållen.

GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

År 1993 gjordes kranen om till utsiktsattraktion, och under några somrar anordnades så kallad bungyjump från kranen. Då målades kranen om från grön till en röd nyans. Färgen har bleknat till nuvarande karakteristiskt orange färg.

Eriksbergskranen. Foto: Sanja Peter

BRÄMAREGÅRDEN 37

ÖVERSIKTLIG STADSELSBESKRIVNING

Brämaregården innehåller blandstad i öster och ett utpräglat bostadsområde i väster. Områdets stadsplan och byggnader har en växlande karaktär såsom friliggande bostadshus och, vid Rambergets mycket branta västsida, landshövdingehus.

EN HISTORISK TILLBAKABLICK

Fram till 1906 var området en del av Lundby socken. Från 1600-talet fanns en färjeled från Lilla Bommen till Kvillebäckens utlopp som utvecklades till en viktig knutpunkt för kommunikationer till och från Hisingen. Här placerades ett par större fabriker och bostadshus började byggas kring Kvilletorget (trots namnet så hör torget till Brämaregården och inte till Kvillebäckens stadsdel). Den smala och starkt krökta Kvillebäcken med den anslutande raka Kvillebäckskanalen är ett viktigt stråk i industridelen.

Efter inkorporeringen med Göteborg upprättade A Lilienberg utbyggnadsplaner för Brämaregården och östra delen som bl a omfattar Kvilletorget bebyggdes sedan med landshövdingehus, badhus, ett par kyrkor m m. Området har senare kompletterats med mer storskalig bostadsbebyggelse söder om Hjalmar Brantingsgatan samt Wieselgrensplatsens centrumläggning som byggdes 1959. I början av 1960-talet (1962) fastställdes planen för Brämaregården av stadsplanechefen Koj Jonsson och Folke Björck.

I slutet av femtiotalet uppfördes sex elvavånings punkthus inom kvarteret Famnkäppen i nordvästra delen av Vågmästareplatsen.

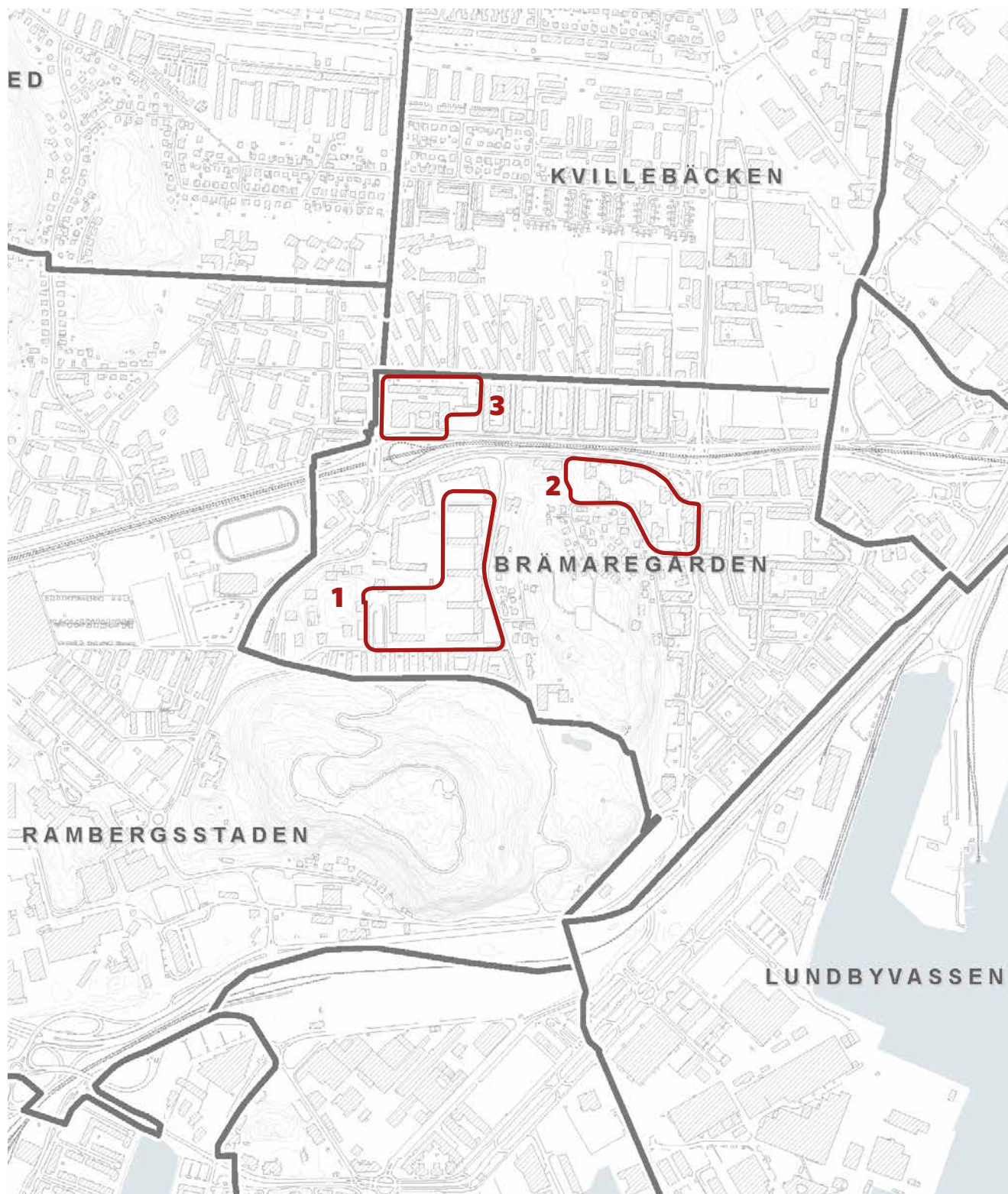
Under 1970-talet diskuterades bevarande av de äldre landshövdingehusen som avgränsade själva torget men de revs och ersattes med moderna bostadshus som i sin yttre form delvis anknyter till de tidigare husen.

FÖRÄNDRAT, BEVARAT

Efter 1970 har flera av Brämaregårdens äldsta bostadshus rivits, bl a vid Ättestupan och Kvilletorget. Delar av bostadsmiljöerna kring Kvilletorget och längs Hallegatan är bevarade. Tillsammans med övrig bebyggelse i området speglar centrumet den lokalhistoriska utvecklingen. I stadsdelen finns även tre kyrkor, tre skolor och industribyggnader som har kulturhistoriskt värde, men är inte utpekade i program.

INGÅR I BEFINTLIGA PROGRAM

Vid Myntgatan finns en centrumläggning från 1958 (HSB:s arkitektkontor) som ingår i tidigare bevarandeprogram, del II, bevarandeområdet Hallegatan – Rambergsskolan, Brämaregården 37:B.

Övre Hallegatan, Fjällvindsgatan 1
Höghus, Vågmästareplatsen 2
Wieselgrensplatsen 3

Övre Hallegatan, Fjällvindsgatan

Adress: Övre Halle- och Fjällvindsgatan
Fastighet: Brämaregården 60:1-4, 74:3
Bebyggelse: Höghus i fyra till sju våningar
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Bostadsrättsföreningen Linjalens projekt i Brämaregården var ett stort och komplicerat saneringsprojekt. Inte mindre än 30 stadsägor inköptes. Husen var till största delen mindre flerfamiljshus och tvåfamiljshus i trä, byggda före 1906 då Lundby var

egen kommun. Det nya bostadsområdet byggdes ut i tre etapper under åren 1965-69 enligt ritningar av flera arkitekter inom GAKO för HSB. Det första kvarteret med garage under gården blev klart 1965. Den andra etappen längs Stillestorps- och Övre Hallegatan var färdig 1967 medan den sista etappen som innefattade ett kontorshus för socialförvaltningen stod klar 1969.

MOTIVERING

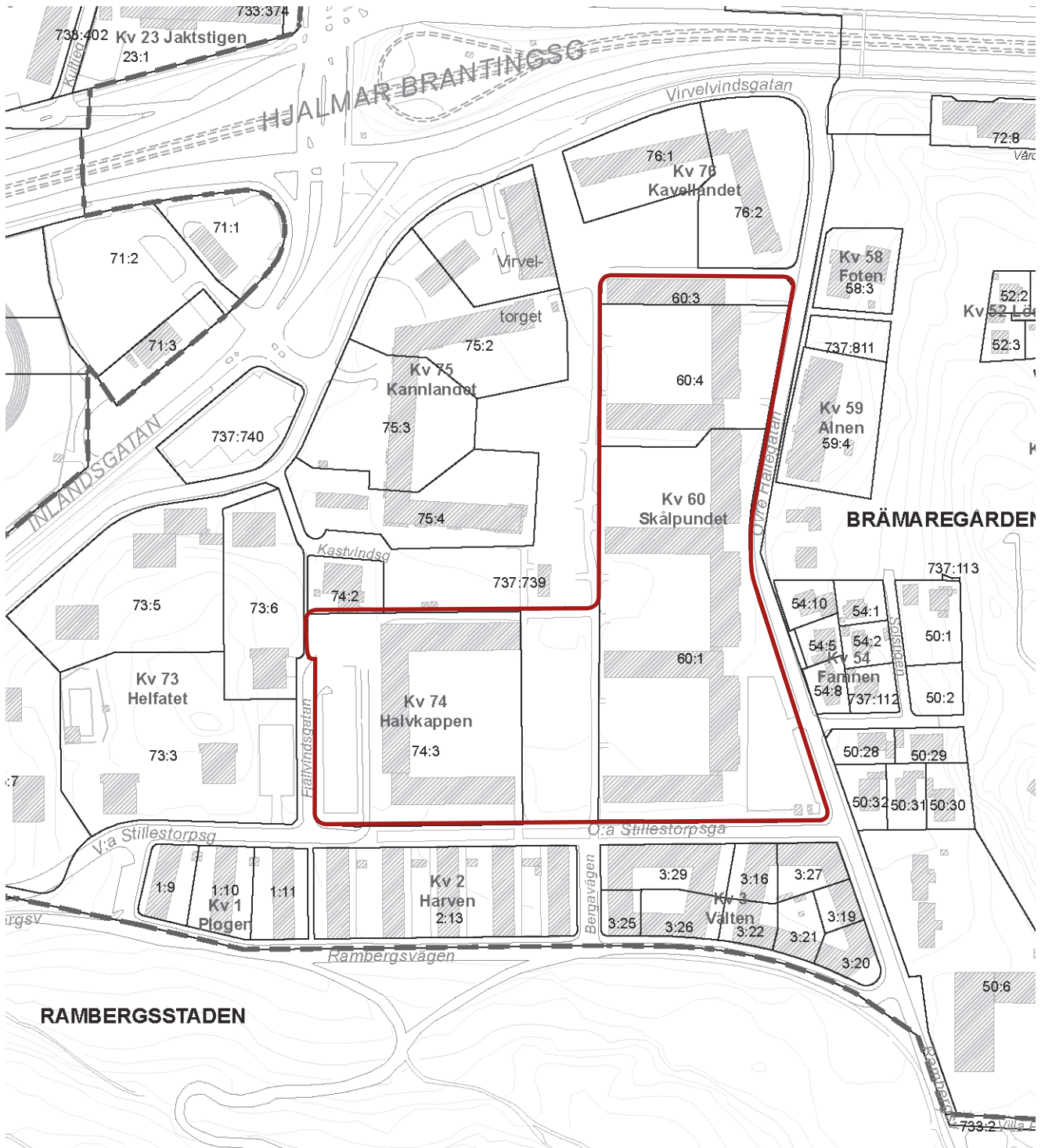
Området är välbevarat med miljökvalitéer.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Byggnaderna är placerade så att de bildar halvgårdar. Fasaderna är i gult tegel. Taken är flacka pulpettak med utstående taksprång och kopparharnesk. Balkongerna är indragna med balkongfronter i gröna och vita keramiska plattor. Perspektivfönstren är vitmålade.

Halvgårdar bildas mellan byggnaderna. Foto: Anette Lindgren

Höghus, Vågmästare- platsen

Adress: Vågmästareplatsen
Fastighet: Brämaregården 72:1-7
Bebyggelse: Centrumanläggning med sex elvånings punkthus och ett centrumhus
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Under åren 1957–58 revs flera trähus på den nordvästra delen av Vågmästareplatsen av HSB som sedan uppförde sex elvånings punkthus på platsen. I förnyelsen ingick även ett tidstypiskt centrumhus med mosaikfasader,

ritat av arkitekterna Lars Sjölander och G. Erlandsson.

MOTIVERING

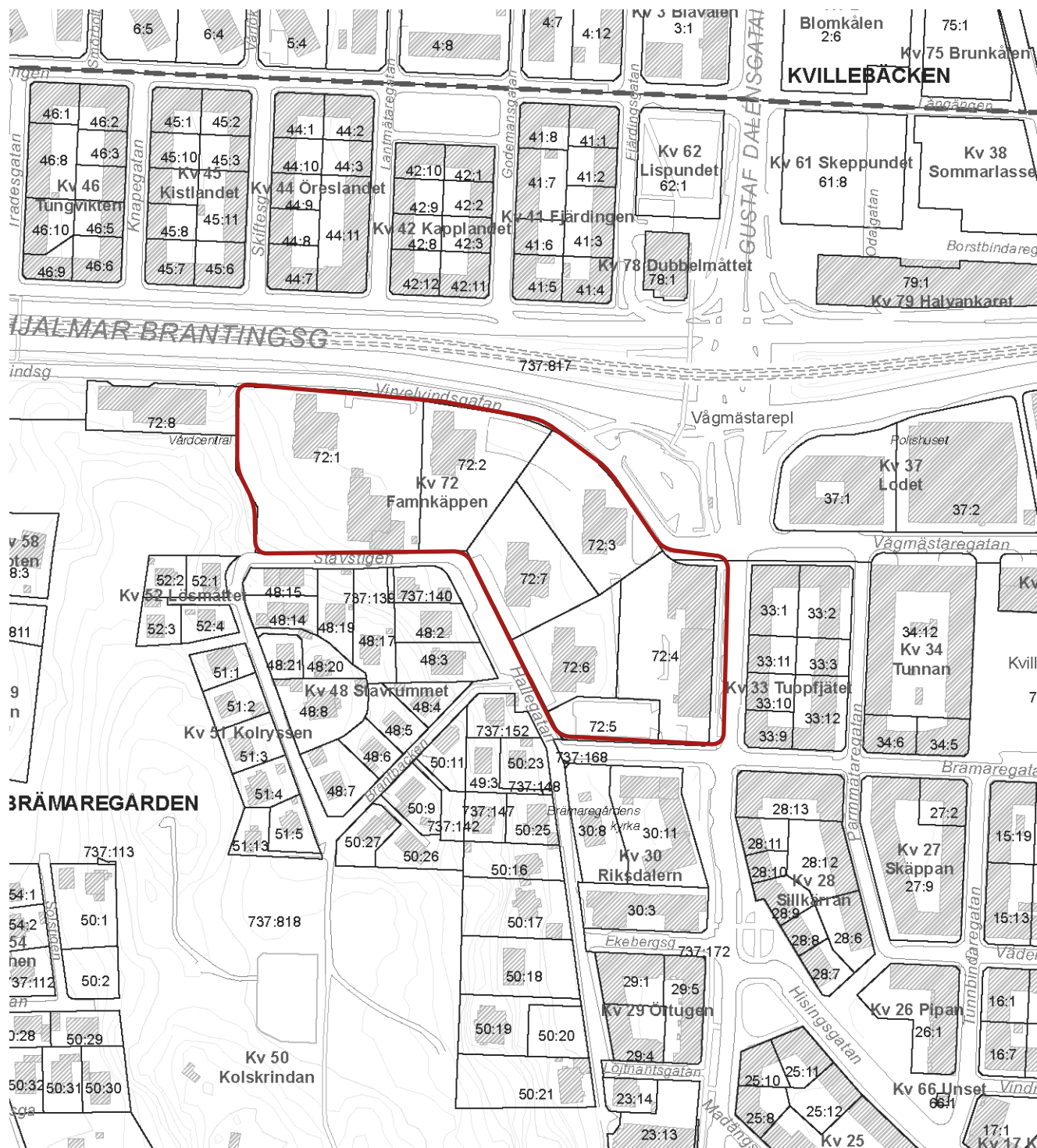
Höghusen intill Vågmästareplatsen utgör ett tidstypiskt inslag i stadslandskapet. Tillsammans med övrig bebyggelse i området speglar centrumet den lokalhistoriska utvecklingen.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

De elva våningar höga och T-formade punkthusen är fritt placerade som ”hus i park” med grönytor emellan. Fasaderna är av gult tegel. Taken är valmade och täckta med papp och galvaniserad plåt. Fönstren är både en och flerlufts och vitmålade. Byggnadstekniken är något mera traditionell eftersom innerväggarna byggdes av tegelplattor och inte betong och gips. I sydvästlig anslutning till bostadshusen ligger en butiks- och kontorsbyggnad.

Höghusen vid Vågmästareplatsen. Foto: Sanja Peter

Wieselgrens- platsen

Adress: Wieselgrensplatsen
Fastighet: Brämaregården 68:4-7
Bebyggelse: Centrumanläggning
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Enligt 1959 års generalplan skulle Hisingen få ett stort centrum. Det fick namnet Wieselgrensplatsen efter den kände nykterhetskämpen Peter Wieselgren. 1955 gjordes stadsplanen för Lundby Centrum av stadsplanechef Koj Jonsson och Torild Ekberg. 1959 presenterades platsen som Lundby Medborgarcentrum, med samlingssalar och ungdomsgård och biograf intill. När centrumet invigdes 22 maj 1966 blev istället kommersen huvudsaken, med varuhusen Domus, Epa och ca 20 specialbutiker. Ovanpå Domus fanns en samlingssal. Grönsakshallen byggdes 1961 som ett

provisorium åt Domus, där biblioteket sedan flyttade in. Tre åttavånings bostadshus ritades redan 1958, Lundby centrum med en lägre centrumbyggnad tillkom 1965. På de första två våningarna inreddes kontor, butiker och på de övre bostäder. Fasaderna var putsade. Arkitekterna var Arne Nygård och Poul Hultberg. Byggherrarna var Arvid Malm och Artur Källfelt samt G.O. Brannefors.

MOTIVERING

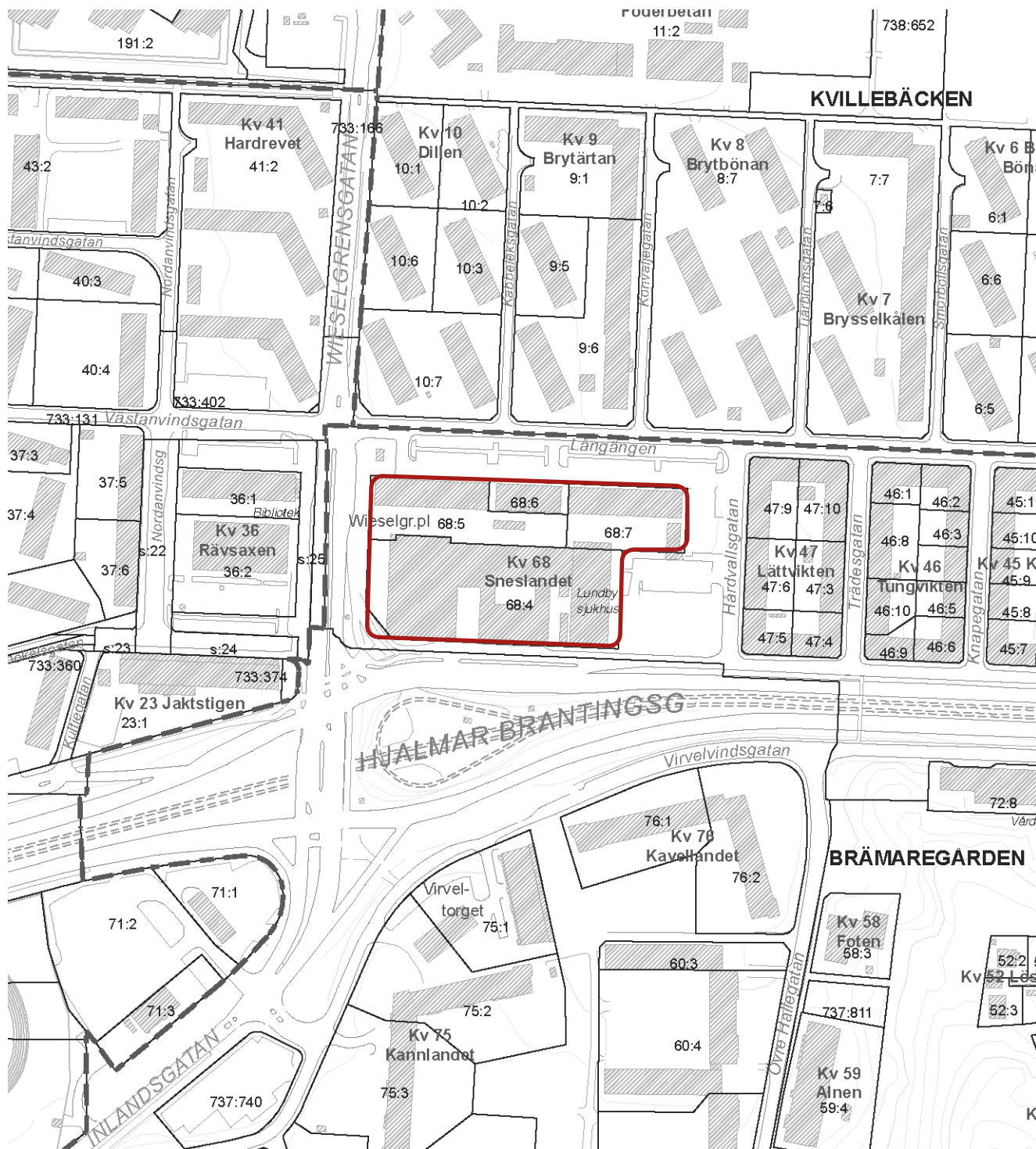
Lundby centrum, eller Wieselgrensplatsen, påminner om större svenska städers gågata och har en storstadsmix av butiker. Platsen är karaktäristisk och har såväl miljömässiga som stadsbildsmässiga kvaliteter. Centrumet har originalinslag som berättar om tidens dekorativa stil och utformning.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Anläggningen är uppdelad på två kvarter, belägna i olika stadsdelar på var sin sida om Wieselgrensgatan. Den huvudsakliga delen i öst har två skivhus med åtta våningar och affärer i gatuplan, och mellan dem en

Bebyggelsen vid Wieselgrensplatsen. Foto: Anna Reuter Metelius

låg affärsbyggnad, samt en stor centrumbyggnad med sjukhus.

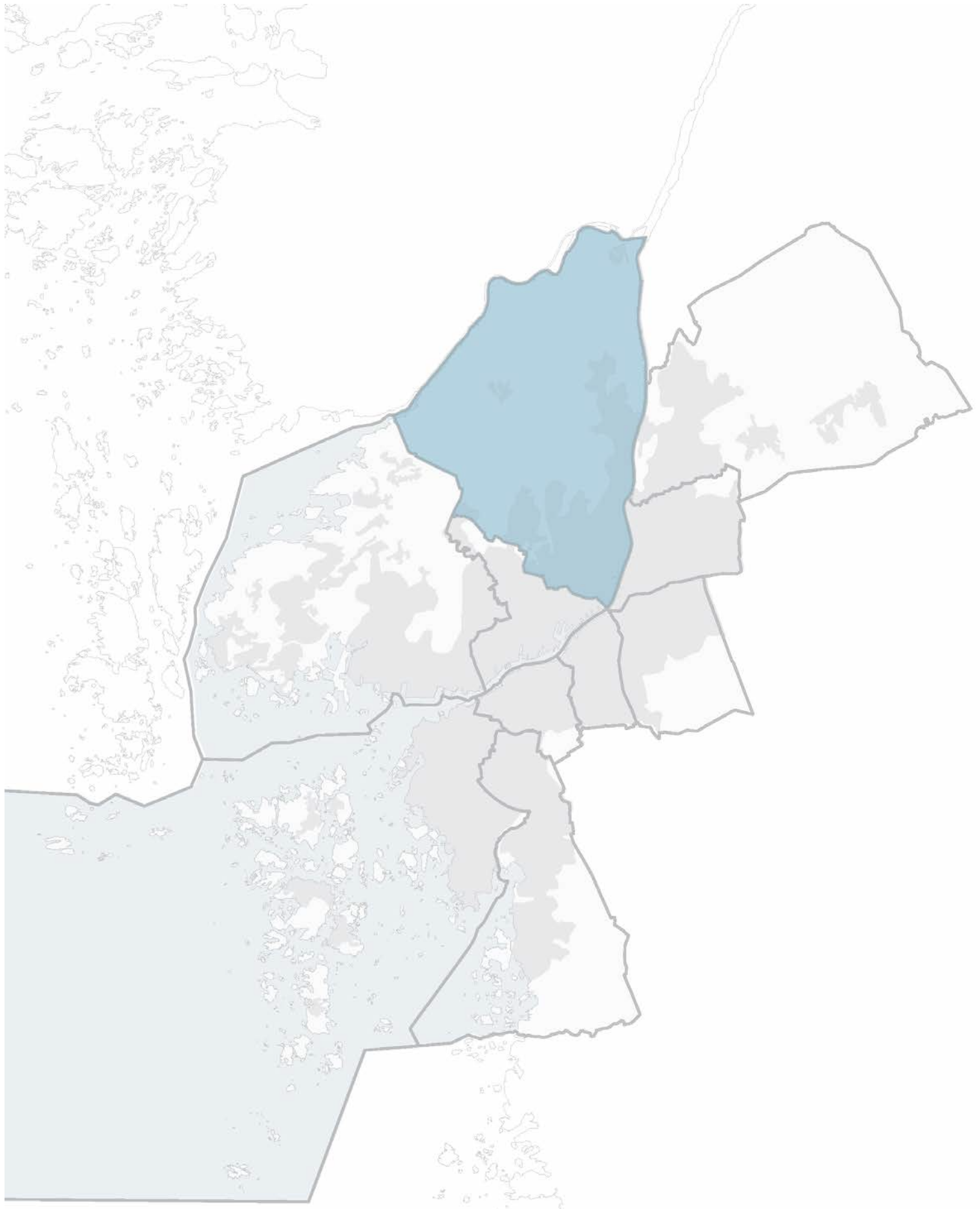
Entrén till torget bär tydliga spår av det ursprungliga stora EPA-varuhuset med restaurang. Huset har en karakteristisk kopparklädsel i den övre våningen och klockspelet fungerar fortfarande. Ett sjukhus, också det kopparklätt med fält i 1970-talsorange, ligger intill affärscentrumet. Åt stråket är fasaden i gatuplan uppglasad, med ett utskjutande skärmtak med infälld stor, rund armatur över skyltfönstren. Fyra trappor leder upp från stråket till skivhusens första våning, med kontor och sjukvårdande verksamheter och vidare till sex bostadsvåningar. Skivhusen har ljusa fasader med bruna balkonger och indragna kopparharnesk under takfoten och utgör ett sammanhållande element. Stråket har markbeläggning i vita, svarta och röda betongplattor.

Centrumbyggnaden verkar som tre byggnader, eftersom byggnadshöjderna varierar. Sjukhuset har fyra våningar, övriga två. Centrumbyggnaden är klädd med 48 ton zig-zag korrugerad kopparplåt upptill och svart norsk skiffer nedtill. Åt Hjalmar Brantingsgatan har husvolymerna mycket olika uttryck, styrt av fönstersättningen. Den västra byggnadskroppen har stora restaurangfönster i hela övervåningen, medan den mellersta är slutnare med smala fönster i rad, brutet av en utskjutande kopparklädd "låda" på övervåningen med kontor. Sjukhuset i öst får en offentlig karaktär av den närmast totalt uppglasade fasaden i band med orange glasbröstningar. Taken är relativt plana med olika påbyggnader.

Torget bär tydliga spår efter 1950- och -60-talet. Foto: Sanja Peter

NORRA HISINGEN

BACKA 66

ÖVERSIKTLIG STADSELSBESKRIVNING

Stadsdelen har en landskapskaraktär av hällmarksskog. Områdena runt Kvillebäcken och Göta älv har karaktären älvdal. Stadsdelen har både kulturminnesmärkta gårdar och nyare bostadsområden. Där finns såväl höga som låga flerfamiljshus och en hel del villaområden. Husen är uppförda under olika tidsepoker. Merparten byggdes under åren 1961-70. E6 utgör en kraftig barriär som skiljer verksamhetsområdet utefter älvstranden från övriga stadsdelen. En annan barriär är Litteraturgatan som skär genom stadsdelen och skiljer bebyggelsen på den västra från den östra sidan om gatan.

EN HISTORISK TILLBAKABLICK

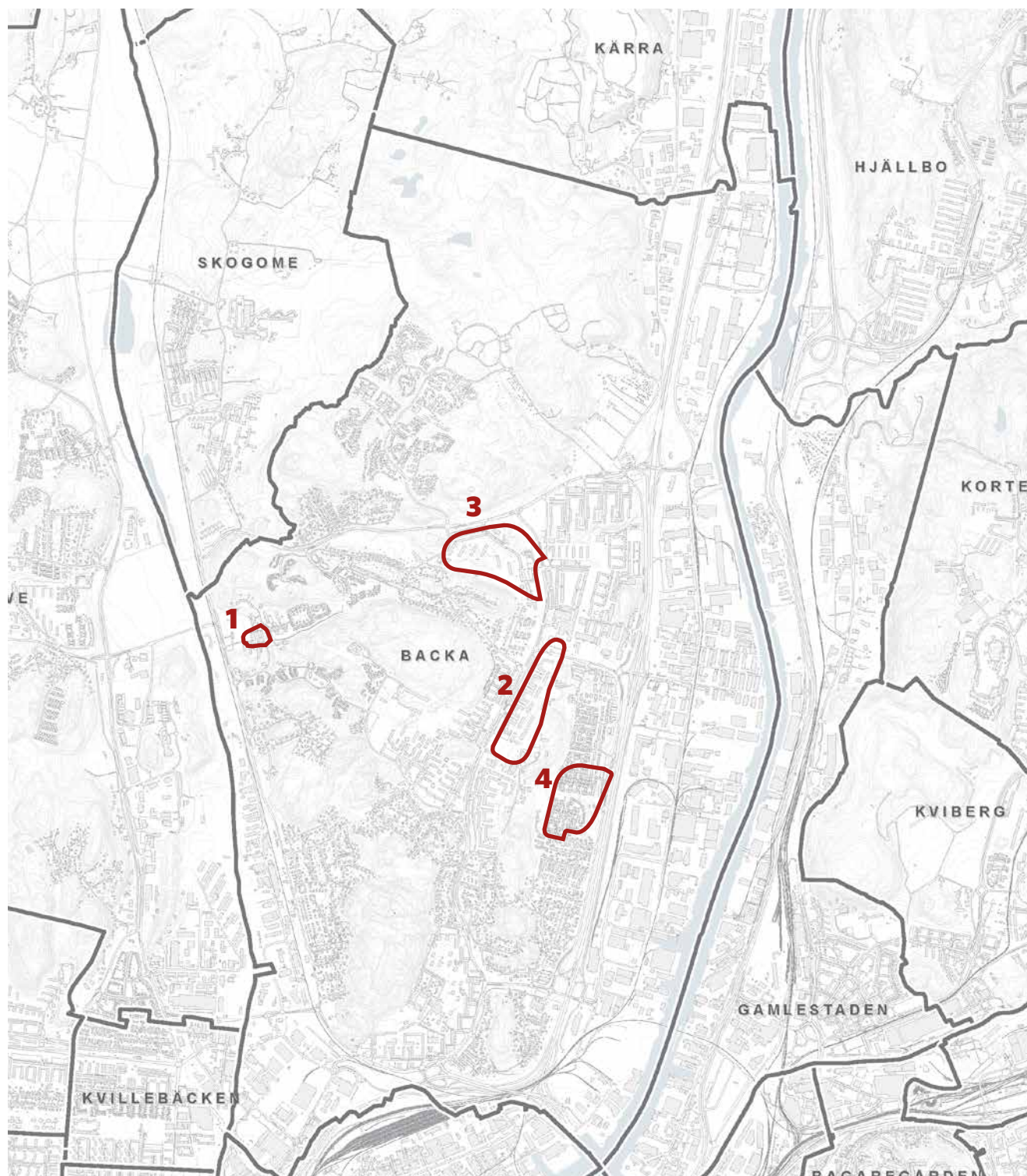
Backa socken hade i huvudsak samma storlek som den nuvarande stadsdelen Backa. Före 1658 tillhörde området Norge-Danmark. Backa socken var en bördig jordbruksbygd och kallades i slutet av 1800-talet för "Hisingens trädgård". Inom socknen låg byarna Lärje och Tingstad som räknades till de största i Göteborgstrakten. Flera andra byar och gårdar fanns också här bl a Backa, Bällskär, Tagene, Skälltorp, Lilla och Stora Hagen samt Aröd. Backa medeltidskyrka hade ungefär samma läge som den nuvarande, vilken tillkom 1864.

1867-72 uppfördes Göteborgs Hospital (S:t Jörgens Sjukhus) i nordvästra delen av Backa och under 1800-talets senare del började Backa att förändras bl a genom inflytandet från Göteborg.

Tingstads municipalsamhälle byggdes upp kring industrierna vid älven. Här låg två pappersbruk som utnyttjade älven för transporter från egen hamn. Strandområdet i Tingstad införlivades med Göteborg 1883 för att bli hamnområde och 1907 öppnades Bohusbanan som hade två stationer i Backa, Tingstads station och Lillhagens station. Från sekelskiftet började industrier att etableras längs älvstranden bl a Trävaru AB Dalarna som senare övertogs av AB Strömman & Larsson, Göteborgs Pappersbruk, C Fr Waern & Co och Siporexfabriken. Efter 1920 utökades bebyggelsen med villor, nya skolor uppfördes och 1924 byggdes Backas första Folkets Hus. Med industrialiseringen längs älven sköts tyngdpunkten söderut från Backa kyrka och skola.

Backa utvecklades med sitt läge vid älven tidigt till ett industriområde med inte minst trävaruföretag och pappersbruk, försörjda med virke från Värmlands skogar. Området kring gatorna med de passande namnen Importgatan, Exportgatan och Transportgatan blev ett logistikcentrum i Göteborg.

Införlivandet av Backa skedde 1948 då Göteborg erhöll ett område som kunde användas för hamnens behov och bostadsbebyggelse i dess närhet. Från att ha varit en stadsdel med många bondgårdar och ett fåtal villaområden, ändrades Backa från detta år fram till mitten av 1970-talet till en stadsdel med relativt tät bebyggelse. Arbetet med generalplanen för Hisingen pågick mellan 1969-71. Brunnsbo i

- S:t Jörgen 1
- Sägengatan 2
- Blå staden 3
- Bällskär 4

södra Backa bebyggdes först. Redan 1959 påbörjades projekteringen under ledning av Koj Jonsson. I södra Backa uppfördes Brunnsbo torg med omgivande bostäder 1963-65. Längs Berättelsegatan, väster om Brunnsbotorget, uppfördes en grupp flerbostadshus 1964 enligt ritningar av arkitekterna Nils Einar Eriksson och Ragnar Dahlberg av Göteborgs Stads Bostads AB.

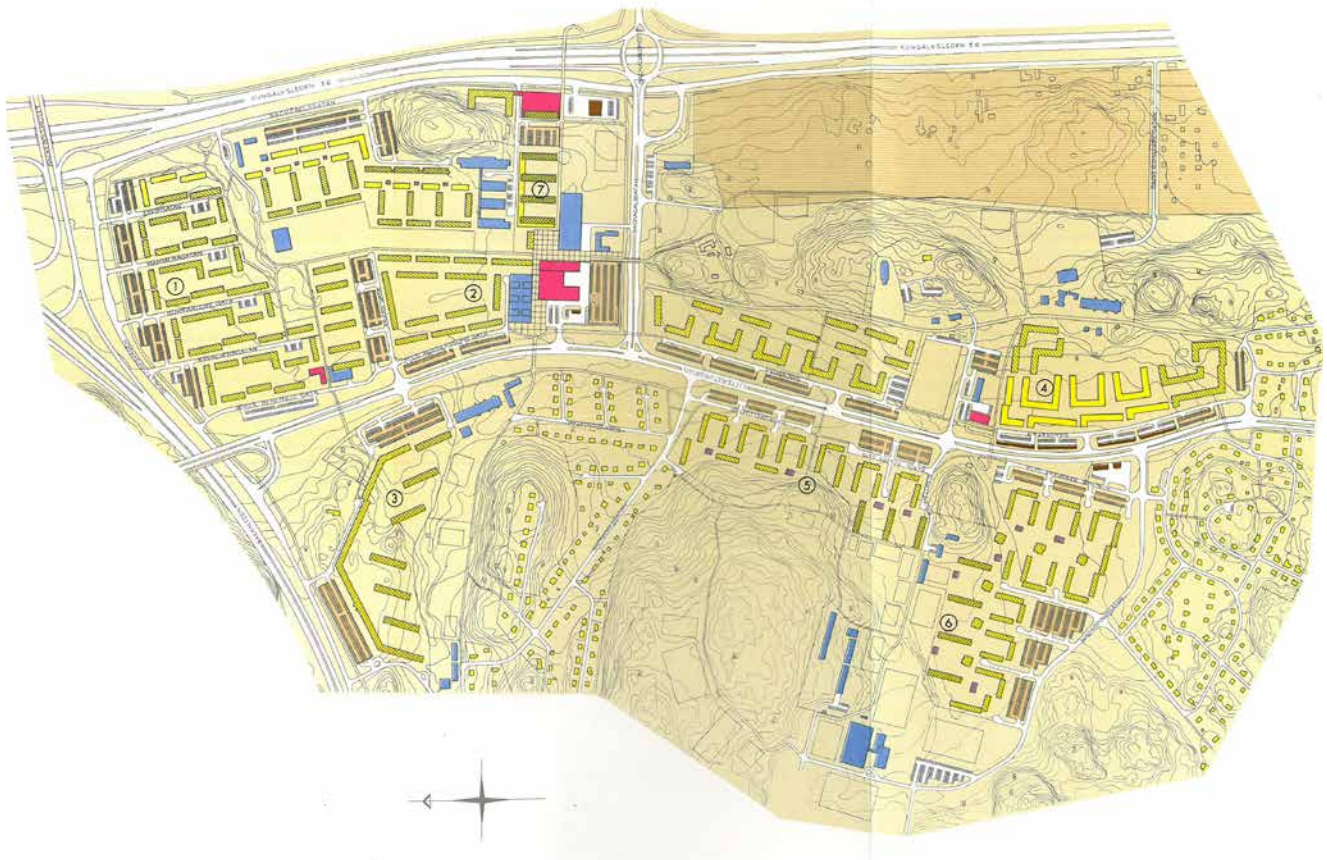
Norra delen av Backa byggdes ut cirka 1968-71. Den omfattar Backa Röd som är ett relativt stort homogent område med lamellhus, skivhus och punkthus, en grupp loftgångshus väster om Backa kyrka, vinkelbyggda lamellhus vid Sä gengatan, skivhus och svalgångshus i Blå staden, trevåningshus vid Gösta Berlingsgatan samt Bällskärs småhusområde. Ett brett stråk längs älven togs i anspråk för trafikleder och verksamheter av varierande slag. 1972 uppfördes en liten kyrka vid Brunnsbotorget och 1968 fick Backa också en ny stor begravningsplats, Fridhems kyrkogård.

Stig Andersson från Säve startade åkeri och 1946 också en liten bensinstation vid gamla Rikstväan. När motorvägen kom 1964 byggde Stig efter amerikansk

förebild, på obebyggd mark, ett stort center med bank, mataffär, restaurang, motell, bowling och verkstad, invigt 1968. Idag är det känt som Stigs center.

INGÅR I BEFINTLIGA PROGRAM

Miljön kring S:t Jörgens sjukhus med anslutande park- och grönområden utgör bevarandeområde Backa 66:A då den speglar vårdinrättningens utveckling under omkring 100 år. I miljön ingår två villor, läkarbostäder, uppförda 1957 samt fyra flerbostadshus med personalbostäder från 1952-64. Panncentralen tillkom 1956. För byggnader uppförda efter 1965 har ingen kulturhistorisk bedömning gjorts. Berättelsegatan med Brunnsbokyrkan utgör bevarandeområde Backa 66:B med en grupp flerbostadshus väster om Brunnsbotorget. "Bostadsområdet omfattar välbevarade och tidstypiska byggnader från 1960-talet och utgör ett intressant exempel på de bostadshus som ritades av Nils Einar Eriksson". En grupp radhus öster om Brunnsbotorget utgör bevarandeområde Romangatan, radhus, Backa 66:C. "Det enhetligt bebyggda området med sina väl utformade detaljer är ett intressant exempel på småhus i grupp från 1960-talet".

■ bostäder
housing units
Wohnungen	■ tvättstuga
laundry
Waschküchen
■ bostäder: 3 o 4 vån.
housing units: 3 or 4-storey
Wohnungen: 3 und 4 Stockwerke	■ garage, bensinstation o. dyl.
garage, filling station etc.
Garage, Tankstelle u. ä.
■ bostäder: 5 vån. o högre
housing units: 5-storey or more
Wohnungen: 5 Stockwerke und högre	■ parkering i däckskyddad
parking in multi-storey
Parken in Mehrstöckig-Parkhäusern
■ butiker, samlingslokaler o. dyl.
shops, assembly halls etc.
Geschäfte, Versammlungsräume u. ä.	■ planerat bostadsområde
planned housing area
geplantes Wohngebiet
■ skola, äldreomsorg och sjukvård, daghem, kyrka o. dyl.
school, welfare centre, day nursery, church etc.
Schule, Altersheim, Krankenpflegestation, Kindergarten, Kirche u. ä.	

Plan över Norra Backa, ur 'Göteborg Bygger', 1971

S:t Jörgen

Adress: St Jörgens väg
Fastighet: Backa 245:1
Bebyggelse: Tre sammanbyggda sjukhusbyggnader
Övrigt skydd: -

Pris ur stiftelsen Per och Alma Olssons fond 1977

HISTORIK

Göteborgs Hospital togs i bruk 1872 och området kom att kompletteras med fler byggnader i omgångar. Den gamla administrationsbyggnaden revs tillsammans med flera andra byggnader 1959–64 och ett nytt administrativt och medicinskt centrum uppfördes strax väster om den avrivna byggnaden. Den första delen stod färdig i början av 1960-talet och kompletterades 1974–76 med två ytterligare byggnader och ett parti som binder samman de tre byggnadernas gavlar. Byggnaderna uppfördes åt Göteborgs och Bohusläns Landsting efter ritningar av arkitektkontoret White genom arkitekt Armand Björkman.

MOTIVERING

Tillsammans med övriga vårdbyggnader inom området speglar tillbyggnaderna vårdinrättningens utveckling under omkring 100 år. Formspråket är tydligt 1970-tal.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

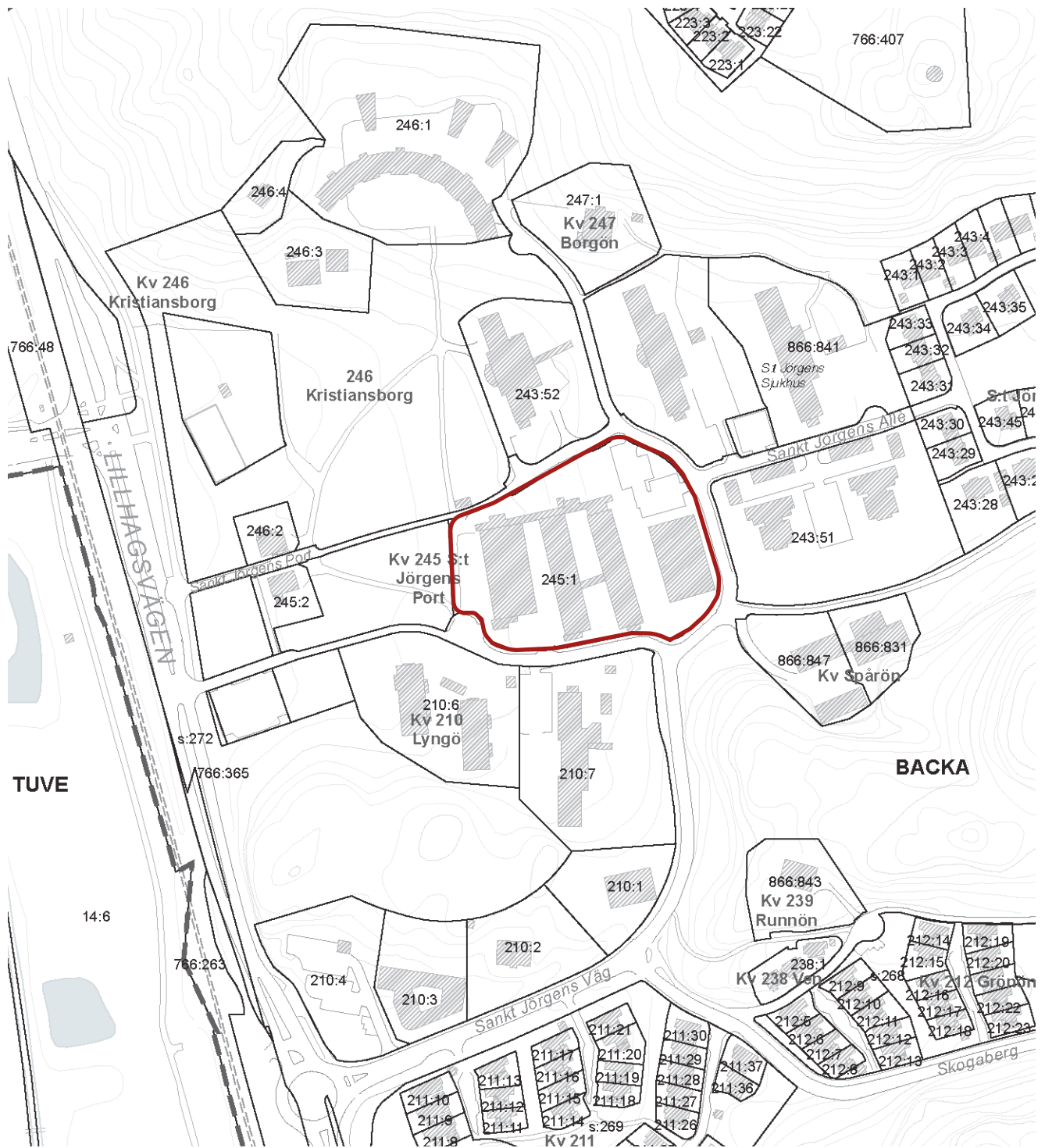
De tre lamellbyggnaderna ligger parallellt placerade i en sluttning och binds i norr samman med inglasade gångar och trapphus. Den äldsta delen, A2, är placerad längst i öster. Byggnaden är i tre våningar med pulpettak och fasaden klädd med ljusgrå och vita rektangulära fasadskivor. Fönstren är asymmetriskt placerade och skapar variation mellan våningarna. Kvadratiske vita fasadskivor skapar ett karaktäristiskt rutmönster i fasaden, mot detta kontrasterar fönsterbandens röda karmar. Byggnaden A4 har samma fasadmaterial och färgsättning som A3, men byggnaden är kortare, bredare och lägre, endast två våningar. De sammanbindande delarna har en sockel med rosa spritputs och stora glaspartier infattade i guldeloxerade aluminiumprofiler. En glasad gång mittemellan A2:s och A3:s långsidor skapar en skyddad gård mellan husen.

GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

Efter att sjukhuset avvecklades på 1980-talet har området förnyats och omvandlats till bostadsområde. Det före detta administrativa och medicinska centralt byggdes om invändigt 2000 efter ritningar av NCSS Arkitekter och används i dag för skolverksamhet. Byggnaden A4 fick en ny entré på gaveln.

St Jörgens administrationsbyggnad med fasader i plåt och glasade gångar. Foto: Magnus Haglund

Sägengatan

Adress: Sägengatan 1-67
Fastighet: Backa 35:1-3
Bebyggelse: Regelbundet placerade lamellhus
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Bebyggelsen vid Sägengatan tillkom som en del av utbyggnaden av norra Backa 1968-71. Husen ritades av Lars Sjölander som var verksam vid HSB:s arkitektkontor i Göteborg. HSB var även byggherre för projektet. Stadsplan upprättades 1965 av t.f stadsplanechef Folke Skugghall och arkitekt Josef Kvetan. Planen omfattar i huvudsak den dalgång som utgör större delen av norra Backa. Dalgången användes tidigare som jordbruksmark. Bebyggelsen på Sägengatan öppnar sig mot dalgångens sidor, där de öppna bergsområdena var tänkta att fungera som parkytor. Sägengatans form och uttryck anses vara representativt för HSB:s bostadsbebyggande under perioden. Byggnaderna har inte utsatts för några större förändringar sedan de uppfördes, med undantag för ett fönsterbyte i mitten av 1980-talet.

MOTIVERING

Området har miljökvatitéer. Det mer traditionella formuttrycket i proportioner, fasadmateriel och fönstrens placering är typiskt för HSBs byggande.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Området är planerat så att U-formade lamellhusgrupper i tre till fyra våningar längs Litteraturgatan vänder sig med gårdsbildningar in mot friliggande lamellhus placerade längs slutningen i öst. Gårdarnas kommunikation med parkeringsdäck som är belägna utmed Litteraturgatan, underlättas av genomgångar i husens bottenvåningar. En asfalterad gångväg i områdets längdriktning förbinder de olika halvprivata gårdsrummen till ett större, allmänt gårdsrum som i norr sluts av ett tvärställt lamellhus placerat i fonden. Vid östra delen skapas ingen privat gårdsbildning. Istället är lamellhusen fritt placerade i en öppen gräsbevuxen slänt.

Bottenvåningarnas fasader är sprutputsade och avfärgade i en ljus beige kulör, medan husens övriga fasader är klädda med rött tegel. De södra och västra fasaderna artikuleras av vertikala balkongaxlar med blå fronter av korrugerad plåt.

Bostadsområdet Sägengatan. Foto: Anette Lindgren

Blå staden

Adress: Övralidsgatan/Folke Filbyters stig
Fastighet: Backa 69:4-13
Bebyggelse: Ett långt svalgångshus i tre till fyra våningar omsluter sju stycken sex till tiovänings skivhus i en svag båge
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Området ritades och byggdes 1968-69 av Svenska Riksbyggen. Området med närmare 900 lägenheter stod färdigt 1971 på kulmen av miljonprogrammet och väckte uppseende med sina starka färger valda av konstnärerna Elvy Engelbrektsson och Agneta Goes. Fasadernas blå korrugerade plåt och P-däckens färgsatta fasader var en djärv nyhet bland miljonprogrammet som mestadels var grå och beige.

MOTIVERING

Proportioner, fasadmaterial och placering av fönstren särskiljer bebyggelsen från det övriga i norra Backa. Området är unikt i sin färgsättning vilket gör det till ett

signifikant landmärke i stadsbilden. Användningen av det ibland orättvist ringaktade materialet korrugerad plåt är ovanligt konsekvent och väl genomförd och var mycket uppmärksam i sin samtid. Husen är fint inpassade i en böljande terräng.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Ett långt svalgångshus i tre till fyra våningar omsluter sju stycken sex till tiovänings skivhus i en svag båge. Husen följer topografin. Trapetskorrugerad, aluminiumplåt målade i två blå nyanser täcker husfasaderna. Några av höghusen har en loftgång längst ner vilket bryter upp den horisontella monotonin. Loftgångshusen har lätta huskroppar. Dörrarna till lägenheterna är målade i gula och röda klara lackfärger. Etage lägenheter är vanliga i husen, med fem rum och altan är de lämpade för barnfamiljer. I planlösningen påminner de om radhusplaner. De icke bärande fasadväggarna är av aluminiumplåt samt utfyllnad av gips. Gavlar och bjälklagsbärande innerväggar är i betong. Taken har enkelt takfall, taksprång av trä, platsgjutna bjälklag och två lager papp. En vinklad fyravåningslänga med loftgångar på gatusidan skyddar området mot norr och motorvägen. Sex till tiovänings skivhus i sydslänten släpper in sol på den stora parkliknande gården.

Blå staden eftersom alla fasader är blå, men även andra färgaccenter finns i området. Foto: Rickard Ribbås

Bällskär

- Adress:** Legendgatan, Pappersmakaregatan och Stora Kronogårdsgatan
- Fastighet:** Backa 131:10-189
- Bebyggelse:** Småhusområde med typritade parhus i trä
- Övrigt skydd:** -

HISTORIK

Parhusområdet i Bällskär uppfördes av byggbolaget Platzer år 1973, efter ritningar av arkitekt Bengt Börtin.

MOTIVERING

Den största kvalitén i områdesdelen är gatunätets rumsbildande verkan. Där gårdssidorna möter andra husraders fasader skapas en unik miljö.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

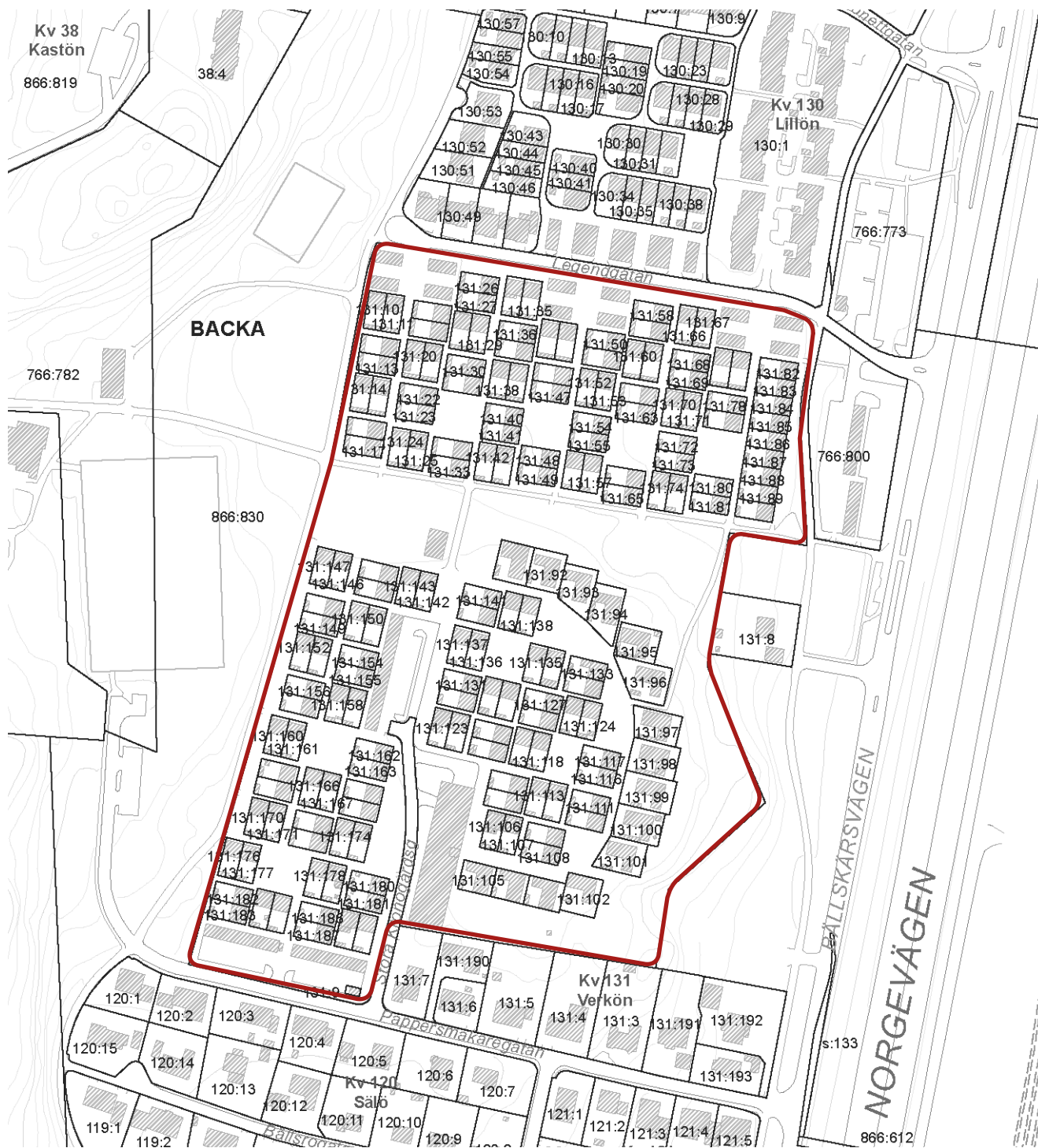
Gatubilden, gården och gavelfasaden i samspel skapar

smala gränder som har en specifik karaktär och mycket trivsamt atmosfär. Området har en tät och låg småhusbebyggelse av trä, typisk för 1970-talet, med bevarad ursprunglig karaktär. Det har både smala och breda gångvägar samt byggnader som bildar fond för blicken. Tvåplans parhus och atriumhus (vinkelhus) är ritade i en enkel funktionalistisk stil med platta tak och enkla fasader. Från början målades träfasaderna i ljusrött med balkonger i brunt trä. Ytterväggar består av stående lockpanel med regler och gavlarna är gjorda i ljus fasadsten, så kallad mexitegel. Innerväggarna är av gipsskivor och isolering i mineralull. På taken har man haft både plast och papp och invändigt har plastmaterialen använts i större utsträckning än i det äldre småhusbyggandet.

Radhusen i områdets södra spets ansluter längs hela sin västgräns till det nord-sydliga bergspartiet nedanför Backa Kyrka.

Typritade parhus i Bällskär med specifikt gatunät. Foto: Anette Lindgren

KÄRRA 79

ÖVERSIKTLIG STADSELSBESKRIVNING

Kärra är gammal kulturbygd och rik på lämningar från äldsta tid till våra dagar. Stadsdelen är till stor del lantlig och obebyggd. Stadsdelen har en lite större andel bostäder i småbostadshus än i flerbostadshus. Flerbostadshusen är till större delen från 1970-talet och ligger i tätorten Kärra. Småbostadshusen är av varierande ålder. Större småhusområden finns i Svankällan och Mysterna, Ingebäck och Halleröd.

EN HISTORISK TILLBAKABLICK

Stadsdelarna Säve, Kärra och Skogome utgjorde tidigare Säve socken som sträckte sig från Nordre älv i väster till Göta älv i öster. Genom färjeleden vid Kornhall respektive Nyebro stod området i förbindelse med fastlandet. Den gamla landsvägen gick mellan Nyebro och Vedbacka i Rödbo (nuvarande Svankällevägen) och en mindre väg ledde västerut från ”Kärra korsväg” vid nuvarande Kärra kapell till Säve kyrka och Bärby.

Kärra har en lång historia som viktig korsväg i östra delen av Säve kommun. På 1920-talet etablerades Handelsboden och Kärra kapell kom till. Efter inkorporeringen med Göteborg 1967 köpte HSB mark i Kärra. HSB och Riksbyggen förvaltar så gott som hela denna »kooperativa stad« i bostadsrättsform. 2006 gjordes en översiktsplan för ett område väster om Kärra, med ny järnvägslinje och upp till 25 000 invånare.

Kärra centrum är ett gott exempel på Boendeserviceutredningens idéer om integrerade områdescentra. Butiker, restauranger, bibliotek, högstadieskola, sporthall och fritidsgård är samlade kring en central gågata. Centrum ritades av kooperativa

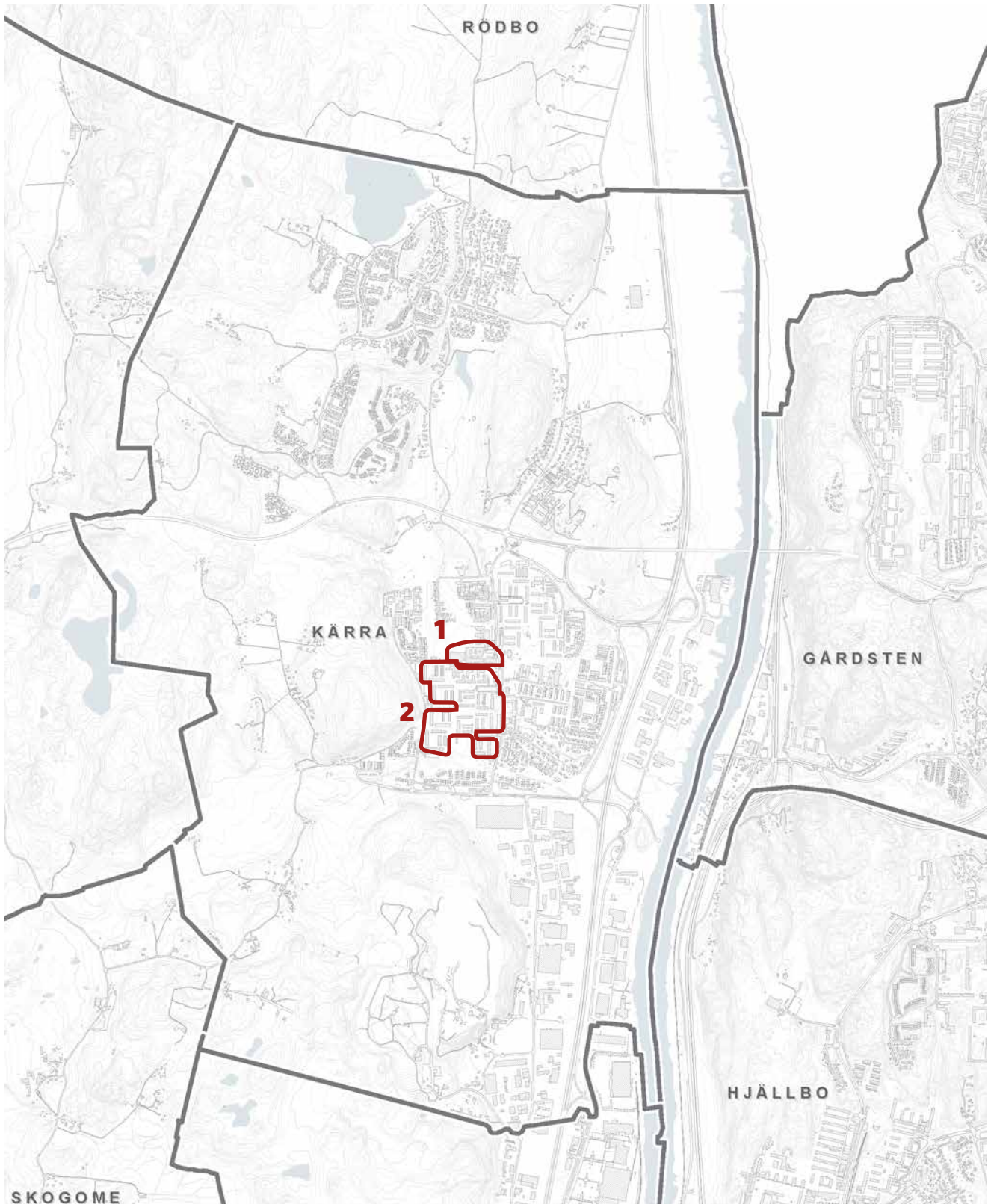
Riksbyggen, invigdes 1978 och fick arkitekturpris ur Per och Alma Olssons fond.

Stadsplanen för stadsdelen Kärra tillkom 1969 och upprättades av Folke Skugghall och Viktor Kippari. I området byggdes flerbostadshus, radhus, atriumhus och villor med sammanlagt drygt 3700 lägenheter. Bostäderna gränsar i sydöst till ett industriområde. Göteborgs stad och HSB ägde nästan all mark. Den största enskilda ägaren var Wallenstam AB. I området fanns lite äldre radhus och villabebyggelse runt Kärra kapell. Några utspridda mangårds- och ekonomibyggnader revs i samband med utbyggnaden. I anslutning till Kärra ligger två äldre gårdar, Clarebergs gård från 1700-talet och en ännu äldre - Nortagene gård. Clareberg är en av Göteborgstraktens få herrgårdar, byggd i slutet av 1600-talet med trädgård i fransk stil.

Såväl höga skivhus, trevånings lamellhus samt radhus och atriumhus byggdes från 1971 fram till 1978. De flesta husen har röd tegelfasad och sadeltak eller valmade tak. En del hus är inte byggda med elementteknik, andra byggdes enligt det gängse elementsystemet. Loftgångar är typiska för den här perioden och de flesta flerfamiljshus i Kärra byggdes med den byggnadstypen. Friliggande villor och parhus levererades i färdiga element från Riskbyggens och BPA:s småhusfabrik i Kramfors. De kallades Ådalshus. Mot slutet av denna utbyggnadsperiod i Kärra byggdes enbart låga hus.

INGÅR I BEFINTLIGA PROGRAM

Inga miljöer eller byggnader från den berörda perioden ingår i befintligt bevarandeprogram, del I och II.

Kärra centrum 1
Kärra loftgångshus 2

Kärra centrum

Adress: Kärra centrum
Fastighet: Kärra 55:6
Bebyggelse: Centrumanläggning i två plan med butiker, banker, vårdinrättningar, bibliotek, fritidsgård, bad- och idrottshall samt en skola.

Övrigt skydd: -

Pris ur stiftelsen Per och Alma Olssons fond 1980

HISTORIK

Centrumet ritades av kooperativa Riksbyggen och invigdes 1978. "Mitt i byn" byggdes en så kallad integrerad anläggning med butiker av olika slag och lokaler för stadsdelens kommunala service såsom vårdcentral, kommunal tandvård, högstadieskola, sporthall och simhall. Göteborgs kommun blev på grund av det stora kommunala engagemanget så småningom majoritetsdelägare i bolaget.

MOTIVERING

Kärra centrum är ett gott exempel på Boendeservice-

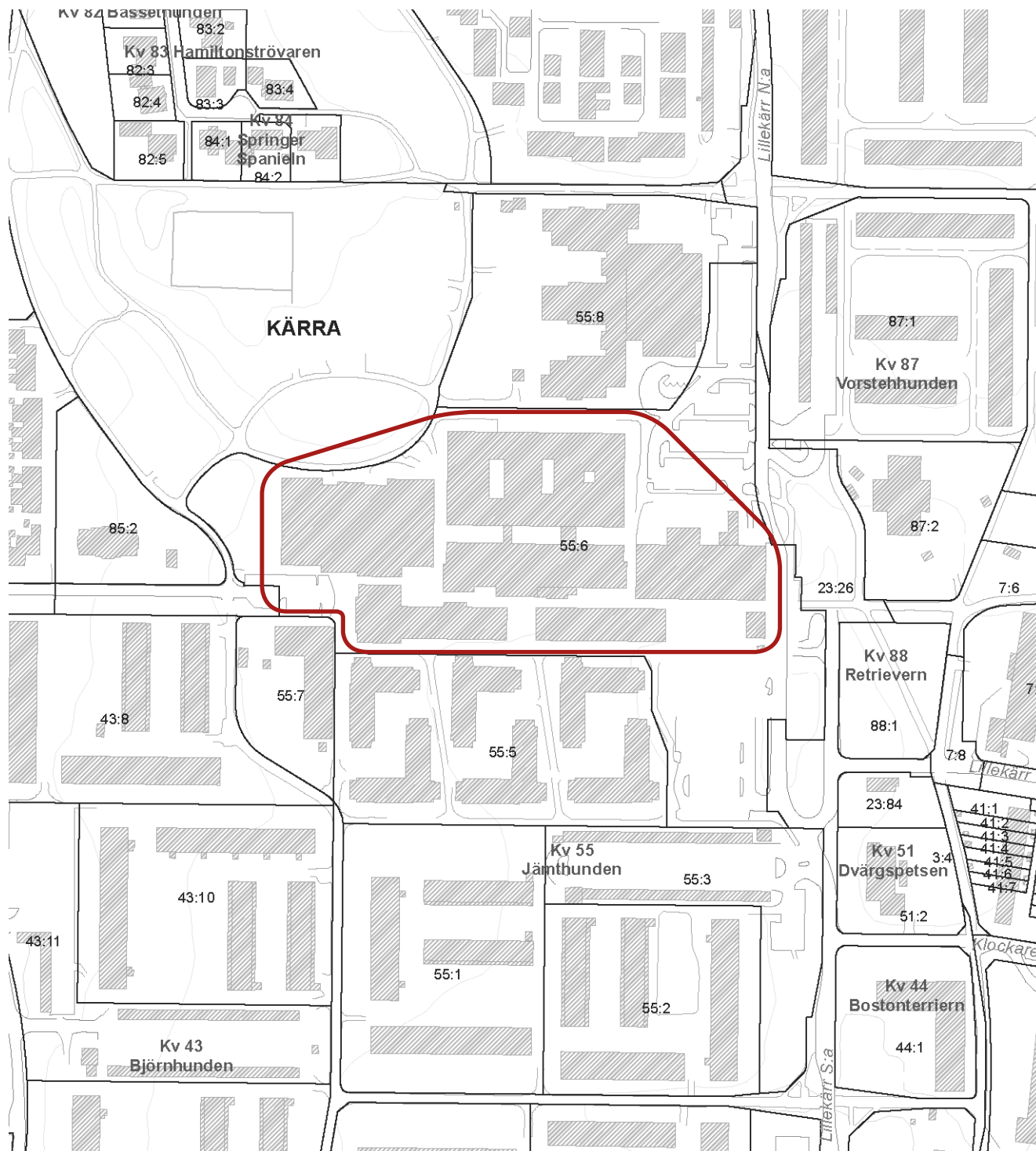
utredningens idéer om integrerade områdescentra där kommunal och kommersiell service skulle integreras, gärna med närhet till serviceboende. Stadsdelen utformades enligt tidsandans stadsbyggnadsideal vars huvudidé var att bygga tätt och lågt och ett centrum/torg "mitt i byn". Ett stort antal funktioner är samlade till en välfungerande helhet genom en sammanhållen och omsorgsfull utformning.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Kärra centrum, beläget mitt i Kärra, är utformat som en centrumanläggning i två plan med butiker, banker, vårdinrättningar, bibliotek, fritidsgård, bad- och idrottshall samt en skola. Kärra är på det stora hela en mycket tätbebyggd miljö med intima rumsbildningar snarare än vidsträckta öppna ytor. Centrumanläggningen är byggd som en vindlande gågata mellan byggnader i tegel och med bågformade tak och skärmtak. Karaktären är avsiktligt, i efterdyningarna till miljonprogrammet, något av traditionell småstad. Centrumanläggningen är inrymd i sex rektangulära, närmast lådformiga byggnader som placerats tätt intill varandra i öst-västlig riktning. Smala gångstråk ligger insprängda mellan huskropparna.

Kärra centrum. Foto: Sanja Peter

Kärra loftgångshus

Adress: Lillekärr södra, Prilyckegatan
Fastighet: Kärra 40:1-3, 43:9-12,
45:1-44, 55:1,2,3,5,7
Bebyggelse: Radhus och hus med korta loftgångar
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Loftgångshuset uppfördes 1971-78 av Riksbyggen och HSB i ett område förvalt av Riksbyggen kallat Göteborgshus nummer 38. Kärraområdet påbörjades 1971. I samband med byggstarten byggdes en autentisk trerumslägenhet i en barack intill bygget som visningslägenhet.

MOTIVERING

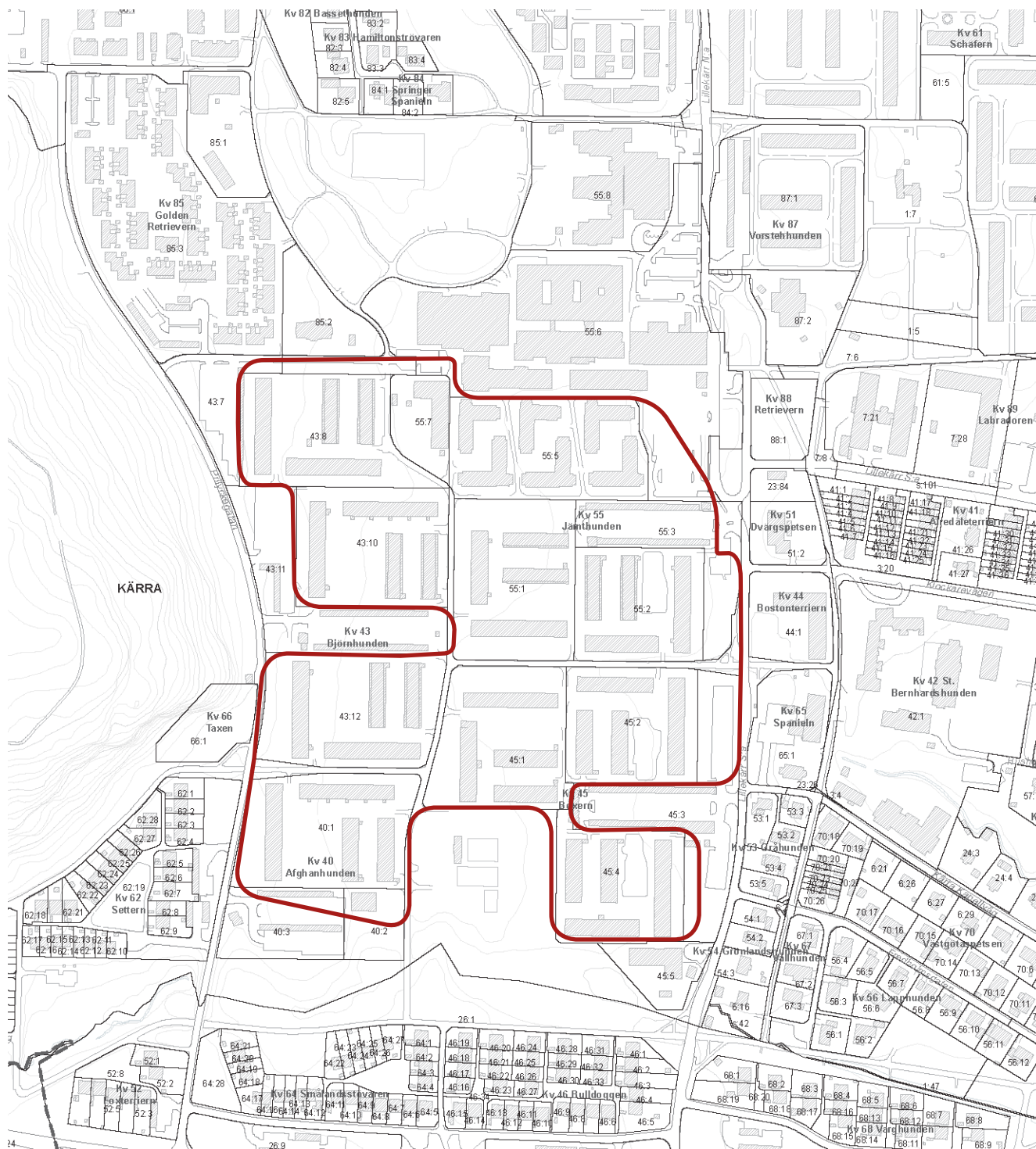
Området återspeglarensen period i miljonprogrammets byggande när bostadsrätter i Riskbyggens och HSB regi intog arenan.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

I sydvästra Kärra blandas radhus och hus med korta loftgångar. Det är en blandning som skapar små gårdar, med närhet till såväl grönområden som service. Området har en intim skala med uteplatser och en variation i både hustyper, fasadmaterial och rumsbildningar. Här finns mer färg och variation än i andra delar av Kärra.

Loftgångshusen är typiska i 1970-talets byggande. Foto: Sanja Peter

TUVE 81

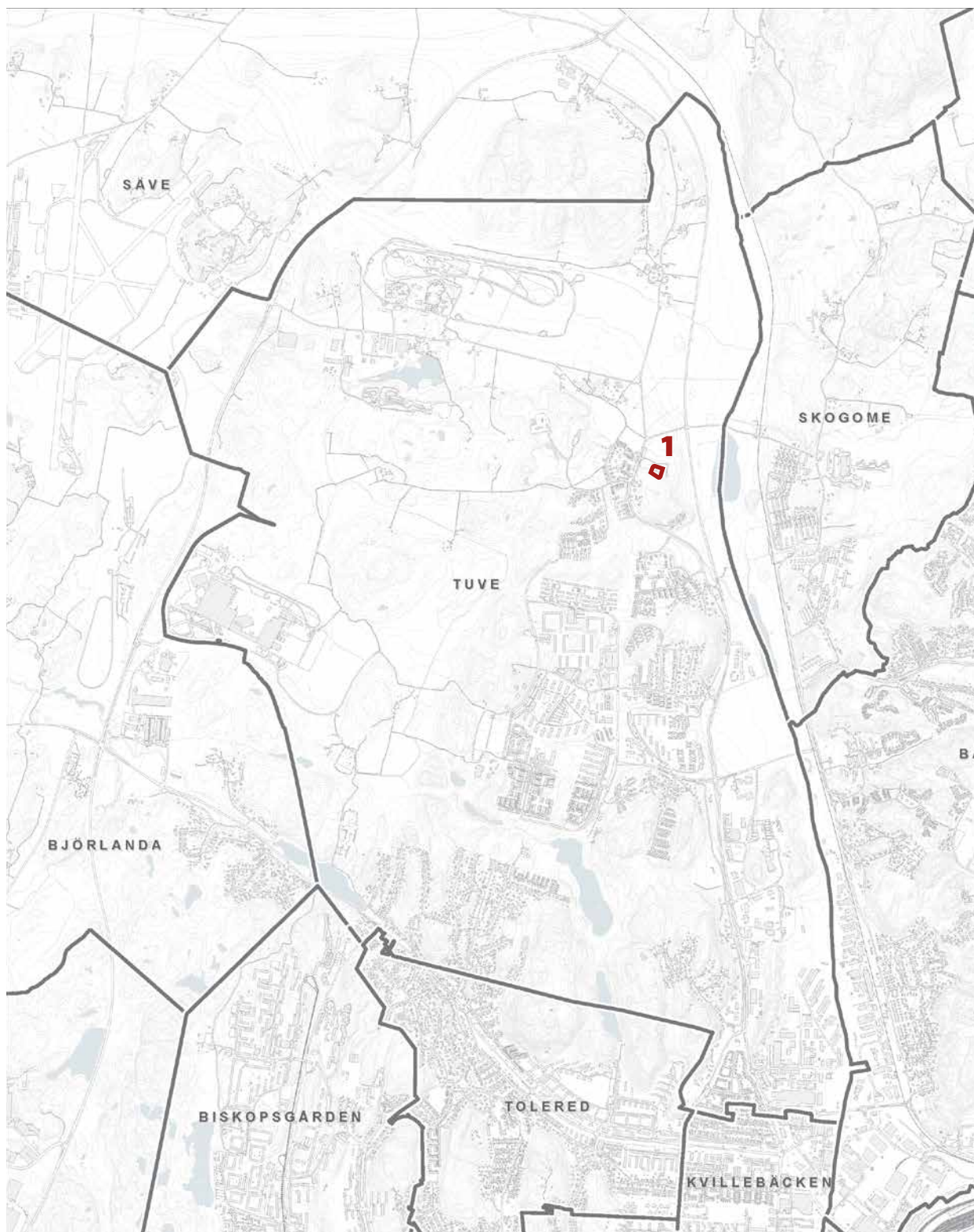
ÖVERSIKTLIG STADSELSBESKRIVNING

Det öppna kulturlandskapet dominerar markarealerna. Kärnan i stadsdelen är Tuve torg. Bebyggelsen är en koncentrerad småhusbebyggelse med torg, stombuss och idrottsplan samt mindre verksamhetsområden. Stadsdelskärnans form är upplöst med öar av tät och låg bebyggelse.

Bebyggelsen i Tuve är uppförd under en relativt kort tidsperiod. Den består av en typisk tät och låg bebyggelse som radhus, atriumhus och andra småhus från miljonprogrammet samt traditionell villabebyggelse. Äldre villabebyggelse är placerad i söderslutningar med stora trädgårdar rygg i rygg med sammanhållna gator i strikt planmönster.

Flygvy över Tuve. Foto: Göteborgs Stad

Tuve kyrka, vänthall 1

EN HISTORISK TILLBAKABLICK

Stadsdelen Tuve har i huvudsak samma omfattning som Tuve socken. Tuve kyrka är från 1200-talet och har genom sin placering intill ett järnåldersgravfält anknytning till en äldre bebyggelse på platsen. Tuve sockens bynamn lever kvar – Grimbo, Glöstorp, Gunnestorp och Tången. Längst i norr ligger Skändla by som fortfarande är ganska intakt efter skiftena. Eftersom den lilla kommunen låg så nära Göteborg började man bygga bostadsområden på 1950-talet. Detta fortsatte i ökad takt sedan Tuve inkorporerats 1967.

Vid sidan av den nya Tuvevägen går den gamla vägen i en allé genom Grimbo. Mitt emot Grimbo Nordgård finns infarten till Gårda Johan Center. Företaget grundades 1892 av Johan Johansson som entreprenadverksamhet i Gårda – från vägbyggen till rivningar.

Fram till 1900-talets början var Tuve ett landsbygdsområde dominerat av jordbruk. Trädgårdsodling i stor skala förekom bland annat i Grimbo där ett par stora handelsträdgårdar drevs fram till 1970-talet. Under 1900-talets första årtionden började villor att byggas inom Bäckedalen, mot slutet av 1940-talet hade 3–4 villaområden vuxit fram och på 1950-talet byggdes radhus i Glöstorp.

Efter inkorporeringen med Göteborg 1967 fortsatte utbyggnaden i Glöstorp. 1966–68 uppfördes lamellhus med tegelfasader i områdena Norumshöjd, Arvesgårde och Västra Gunnesgårde. Övriga delar bebyggdes i huvudsak med småhus. Glöstorps kyrka som tillkom 1974 och ritades av Voldemars Vasilis är placerad i centrumläggningen vid Tuve torg. I norr och väster är jordbrukslandskapet till stor del bibehållet och flera gårdsanläggningar finns kvar. Tuve centrum invigdes 1971 och består av butikshallar längs en gågata och ett litet kulturhus med bibliotek. Kyrkan kom till på en bergknalle i änden av butiksgatan, en väg på en kyrkbacke från stadens handel leder upp till kyrkan.

Kyrkorummet är slutet mot parkeringen och trafiken i öster och öppnar det med ett stort glasparti mot berget i väster.

Norrut mot Nolehultsvägen ligger ett stort radhusområde med radhus i långa parallella rader. Lamellhus i rött tegel som bildar gårdar på Norumshöjd ritades av Nils Einar Erikssons arkitektfirma. De byggdes 1966–68 av Göteborgs stads Bostadsaktiebolag och är det enda större hyreshusområdet. Arvesgårde är ett stort område med tegelhus grupperade kring ett grönområde. Det byggdes av Riksbyggen 1965 och ritades av GAKO arkitektkontor. Söder därom ligger ett välbevarat område med atriumhus. Söder om dessa finns flera radhusområden vars beställare och byggare var Skånska Cement. I Östra Gunnesgårde, inom kvarteret Platån, byggde Svenska Riksbyggen ett område med trevånings lamellhus. Området ritades 1966 av Riksbyggens arkitektkontor. Husen har halvtstens gul fasad och infackningar av eternit. Radhus inom kvarteret Snåret byggdes 1965. Byggherren var Svenska Riksbyggen och de ritades av Riksbyggens arkitektkontor.

Tuveskredet

30 november 1977 inträffade ett stort jordskred i Tångens egnahemsområde i Tuve. Ymniga höstregn och tung trafik kan ha varit bidragande orsaker. Efter skredet ökade kraven på kartläggning av skredkänsliga områden. De som drabbades kunde bygga nya hus, bland annat i Petters Hage.

INGÅR I BEFINTLIGA PROGRAM

Inga miljöer eller byggnader från den berörda perioden ingår i befintligt bevarandeprogram, del I och II.

Tuveraset, 1977. Fotograf okänd. Foto: Göteborgs Stad

Tuveraset, 1977. Fotograf okänd. Foto: Göteborgs Stad

Tuve kyrka, vänthall

Adress: Tuve kyrkväg 35
Fastighet: Tuve 2:109
Bebyggelse: Vänthall vid Tuve kyrka
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Vänthallen uppfördes 1974-75 av Svenska Kyrkan efter ritningar av arkitekt Sven Brolid. Brolid ägnade sig åt flera kyrkorestaureringar. I Tuve medeltida kyrka ritade han två små nybyggnader på kyrkogården. Utanför kyrkogårdsmuren ligger en vänthall för begravningar från 1974-75. Ekonomibyggnaden med bårhus och en toalett vid sakristian hörde också till. Toaletten döljs genom att

den ligger i en urgröpning i den tjocka muren i kyrkan.

MOTIVERING

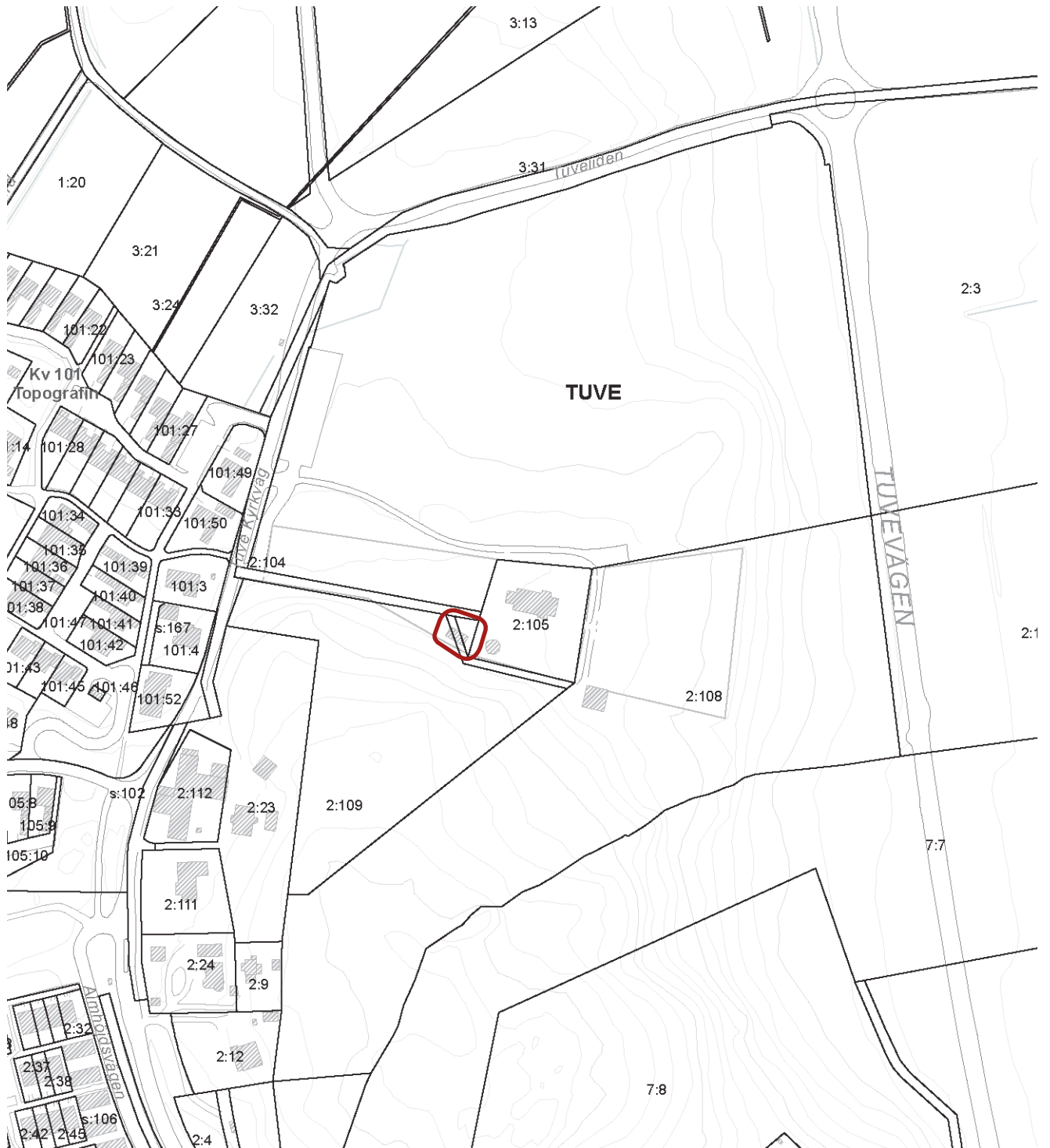
Den lilla modernistiskt minimalistiska glasboxen är mycket väl anpassad till den omgivande medeltida miljön.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Kyrkan ligger på en höjd i norra utkanten av byn med utblick över jordbrukslandskapet i dalen. Vänthallen har placerats upp mot muren i kyrkogårdens södra kant. Det är en "modernistisk låda" där västra och norra fasaden som möter besökaren är helt uppglasad. De två övriga sidorna är vitputsade med en grov struktur som påminner om kyrkans blocklika vita volym. Brolid ritade också en ekonomibyggnad med pyramidformat tak inne på kyrkogården. Där finns bårhus och personalutrymmen för skötseln av kyrkogården. Det är en mera sluten putsad byggnad med tegeltäckt tak.

Tuve kyrkas vänthall är en "modernistisk låda". Foto: Anette Lindgren

SÄVE 80

ÖVERSIKTLIG STADSELSBESKRIVNING

Säve präglas av ett böljande åkerlandskap med älvdalar, oskiftade byar och storskaliga verksamhetsområden. Stadsdelen har en småskalig bebyggelse med gårdar, byar och ett fåtal sammanhållna småhusområden. Bebyggelsen är framförallt samlad runt Säve station.

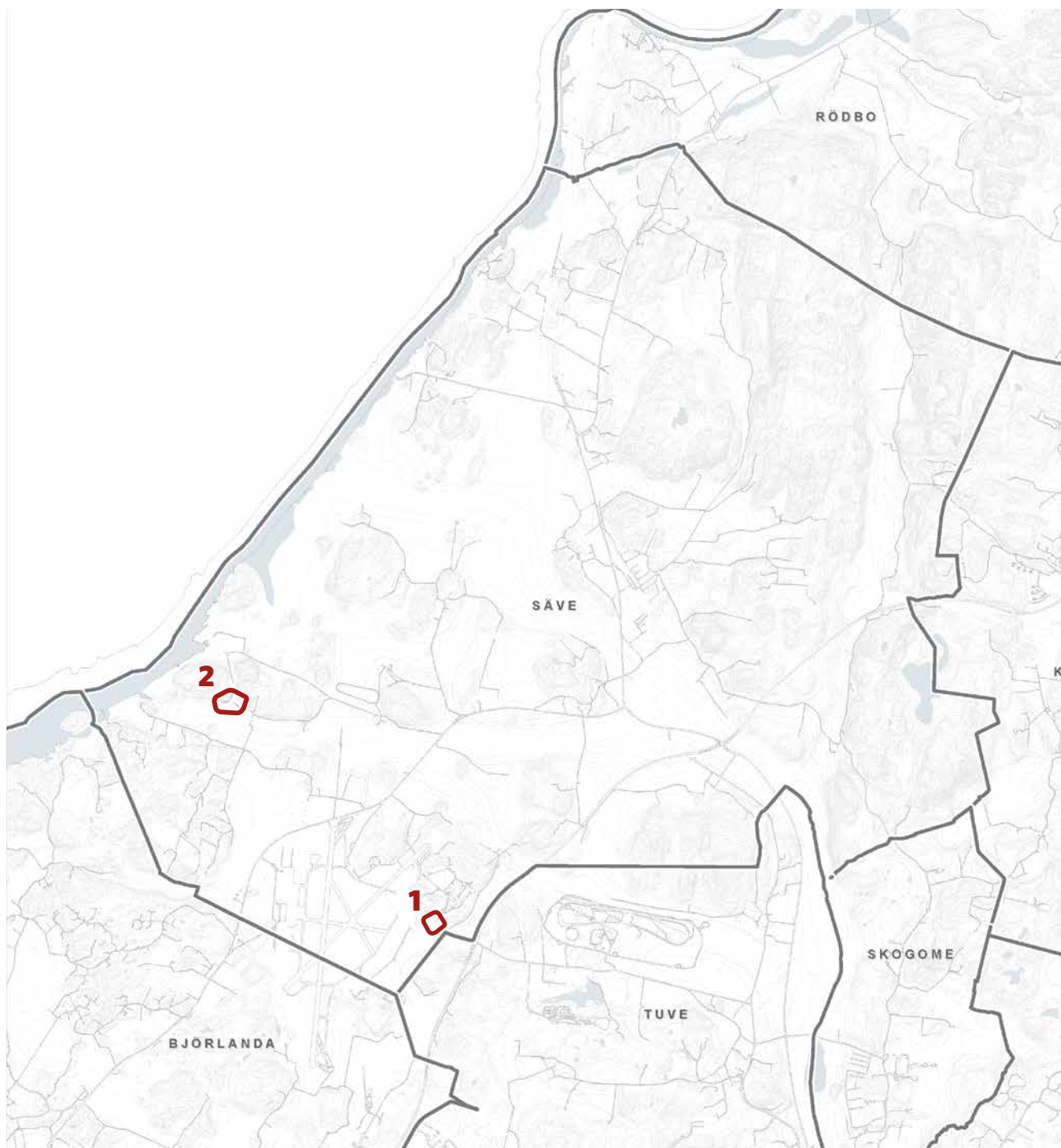
EN HISTORISK TILLBAKABLICK

Stadsdelarna Säve, Kärra och Skogome utgjorde tidigare Säve socken som sträckte sig från Nordre älv i väster till Göta älv i öster. Den gamla landsvägen gick mellan Nyebro och Vedbacka i Rödbo (nuvarande Svankällevägen) och en mindre väg ledde västerut från "Kärra korsväg" vid nuvarande Kärra kapell till Säve kyrka och Bärby. Säve var norskt fram till 1658. Det utsattes flera gånger för krigshandlingar och i slutet av 1600-talet anlades Orrekulla skans vid Göta älv. Inom den relativt stora socknen har det funnits ett flertal byar bl a Kyrkeby intill kyrkan, Gunnesby, Kärra, Öxnäs, Bärby, Tagene och Åseby. Socken hade också många gårdar av varierande storlek. Två av de största var säteriet Hökälla samt Clarebergs gård. Bärby som är en gammal tingsplats var en viktig punkt i bygden. Här öppnades Säves första skola redan 1819 och 1874 byggdes en till vid "Kärra korsväg". 1907 invigdes Bohusbanan. Samtidigt öppnades en station intill Säve Kyrkeby där ett litet stationssamhälle sedan växte fram.

Kvillehed, Åseby och delar av Askesbys före detta utmark är fortfarande ett jordbrukslandskap. Landskapet innehåller tydliga byplatser med lång kontinuitet, liksom övergivna by- och torptomter, senare utflyttade gårdar, små sommarstugor, beteshagar, hägnader, dammar, vägsystem etc. Byvägen leder till en båtplats vid älven. På 1930-talet började området karaktär också att förändras genom nya verksamheter. 1940 startade utbyggnaden av Kungliga Göta Flygflottilj i sydvästra Säve, 1946 öppnades en stentäkt vid Tagene, 1957 stod Skogome fångvårdsanstalt klar och 1958 togs motorvägen längs älven i bruk. Säves övriga delar har delvis mycket välbevarad landsbygdskaraktär och här finns flera värdefulla jordbruksmiljöer bl a Öxnäs, Åseby, Näset, Kyrkeby samt Assmundtorp som ingår i Skändlaområdet. Inom f d Säve och Rödbo socknar finns stora delar av det gamla vägnätet kvar. Under femtiotalet började det gå bussar till Lilleby, där det byggdes fritidshusområden och sommarstugor.

INGÅR I BEFINTLIGA PROGRAM

Inga miljöer eller byggnader från den berörda perioden ingår i befintligt bevarandeprogram, del I och II.

Aeroseum, Åseby 1
Askesby 2

Aeroseum, Åseby

Adress: Holmvägen 100
Fastighet: Åseby 7:2-3
Bebyggelse: Två bergtrum
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Anläggningen, som finns i den militära delen (Säve depå) av Göteborg City Airport, byggdes under det så kallade kalla kriget 1950-55. Med anledning av krigsutbrottet 1939, beslutade riksdagen i februari 1940 att flygvapnet skulle tillföras ytterligare två jaktflygflottiljer, varav en skulle komma att bli F 9, belägen i Säve. Denna flottilj avsågs vara ett provisoriskt krigsförband med det primära syftet att luftförsvara Göteborgsregionen. Flottiljen sattes upp den 1 juli 1940 och fältet stod färdigt 1941. En basbataljon B91,

vilken 1961 bemannade Säve och Torslanda, sattes upp av F 9 i händelse av krig. Flottiljen avvecklades den 30 juni 1969 genom 1968 års försvarsbeslut. Sedan 1976 är flygplatsen omvandlad till civil flygplats och går under namnet Göteborg City Airport. Anläggningen är sedan 2005 öppen för allmänheten som museum.

MOTIVERING

Det var det första atombombssäkra objekt i sitt slag i Sverige och är ett väl bevarat bevis på den tidens säkerhetstänkande.

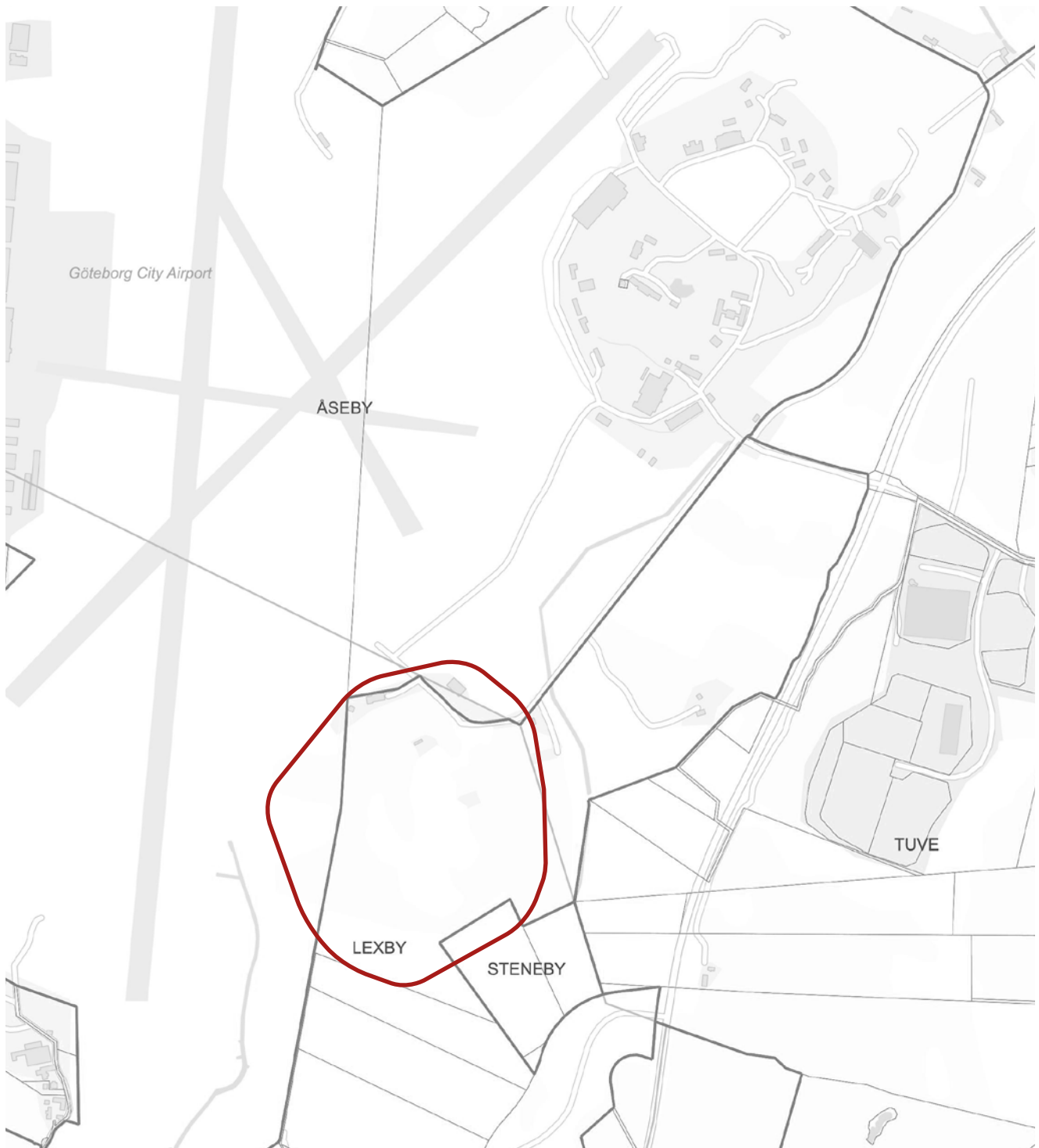
Aeroseum ingår i sammanställningen Moderna Monument.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

De historiska anläggningarna i Säve består av två bergtrum på 22 000 m² respektive 8 000 m². Det större, som Aeroseum har tillgång till idag, färdigställdes 1955 och ligger nära 30 meter under jord. Bergtrummen byggdes vid dåvarande Göta Flygflottilj (F9) som skyddande berghangarer.

Anläggningen består av två stora bergtrum. Foto: Rickard Ribbås

Askesby

Adress: Ekebacken m fl
Fastighet: Askesby 2:4
Bebyggelse: Fritidshusområde
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Flertalet av husen är uppförda under 1950- och 60-talen.

MOTIVERING

Askesby – fritidshus med tidstypisk utformning. Sammanhållen miljö med hemmabyggen. Området står tillsammans med övriga samtida fritidshusområden som en representant för ett större samhällsfenomen som framträdde under 1900-talet då en förbättrad ekonomisk situation för stora delar av befolkningen

tillsammans med semesterlagstiftningen 1938 skapade möjligheter att lämna staden för en lantlig tillvaro under några sommarveckor.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Askesby är beläget strax intill Nordre älv och utgörs av en uppodlad dalgång och skogsbevuxna höjdparter. Fritidshusen är belägna på ett skogsklätt höjdparti med utsikt över odlingsmarken. Ekebacken är ett utmärkt exempel på ett mindre fritidshus med enkel standard och omsorgsfull utformning, där fasaden är av masonit med locklister i trä. Ekebacken har också en veranda med tak i korrugerad plast. Husen i övrigt har tidstypiska material som träfasader med locklistpanel eller fjällpanel, tak i papp och två- och treluftsfönster med smäckra bågar utan spröjs. Flera av husen har senare fått tak av plåt. Här finns också ett exempel på ett hemmabygge med kreativa lösningar av återvunnet material.

Askesby är en sammanhållen miljö med egenbyggda fritidshus. Foto: Rickard Ribbås

KÄLLFÖRTECKNING

TRYCKTA KÄLLOR OCH STENCILERAT MATERIAL

... där människor trivs. Familjebostäder i Göteborg AB 1950-1990. Göteborg, broschyr 1990

Andersson, Birgitta (1977): *Idealbostad eller nödbostad. Det moderna flerfamiljsbusets arkitekturutveckling studerad i Göteborg*. Diss. Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm T19:1977

Andersson, Gerhard mfl (1993) *Kortedala : kort historik och arkitekturguide*. Göteborg

Andersson, Gösta (1967): "Elementbyggda flerfamiljsbus". *Arkitektur*, 6:1967

Arnstberg, Karl-Olov (2000) *Miljonprogrammet*. Stockholm, Carlsson

Atlestam, Ingrid mfl (1993) *Gamlestaden : historik och arkitekturguide*. Göteborg

Björk, Kallstenius, Reppen (1984) *Så byggdes husen 1880-1980*. Statens råd för byggnadsforskning; 1984:1

Björk, Cecilia, Reppen, Laila (2000) *Så byggdes staden*. Stockholm: Svensk byggtjänst, 2000

Brolid, Mette, Caldenby, Claes (2001): *Sven Brolid arkitektkontor 1948-1978*. Göteborg

Caldenby, Claes (1979) *Byggnader i Göteborg / [Buildings in Göteborg] en guide till 1900-talets Göteborgsarkitektur*. Chalmers Tekniska Högskola, Göteborg

Caldenby, Claes; m.fl (2006). *Guide till Göteborgs arkitektur*. Stockholm: Arkitektur i samarbete med Göteborgs stadsbyggnadskontor och Formas.

Caldenby, Claes red. (1998) *Att bygga ett land: 1900-talets svenska arkitektur*. Stockholm, Byggnadsforskningsrådet

Carlén, Göran och Göran Cars (1990) *Förnyelse av storskaliga bostadsområden. En studie av effekter och effektivitet*. Byggnadsforskningsrådet. Stockholm R31:1990

Carina Carlsson (red.) (2016) *Moderna monument : Från vardagligt till storslaget: Bebyggelse i Västra Götaland 1930-1980*. Moderna Västra Götaland: Länsstyrelsen Västra Götaland, Västarvet, Bohusläns museum, Västergötlands museum, Göteborgs stadsmuseum.

En bok om Göteborgarnas konstskatt – Charles Felix Lindbergs donationsfond 1912-1923 Kulturnämnden/Göteborgs stad, 1996

Engfors, Christina (red.)(1987) *Folkhemmets bostäder 1940-1960. Svenskt bostadsbyggande under 1940 och 50-talen*. Arkitekturmuseet, Stockholm

Fahlberg, Bo och Monica Forsell (red.) (1985) *Så gick det till. HSB Göteborg 60 år, 1925-1985*. Göteborg

Femtioalet – Arkitekturmuseets årsbok 1995

Frendberg, Torsten (1968): *Vi bygger i Göteborg. En berättelse om Göteborgs Stads Bostadsaktiebolag*. Göteborg

Frendberg, Torsten, mfl (1967): *Från oket till luftkranen. Så byggde vi Göteborg*. Svenska Byggnadsarbetareförbundet. Göteborg

Fritz, Martin (1993) *Göteborgs Byggmästareförening 1983-1993*. Volym I, Västra Sveriges Byggmästareförening Göteborg

Göteborg bygger. (1971) *Göteborgs allmännyttiga och kooperativa bostadsföretag. GAKO 1971* (1960) Göteborg

Göteborg med omgivningar (1978). SAR guide to contemporary Swedish Architecture 1968-78

Göteborgs utbyggnad. (1975) Utkast till beskrivning av Göteborgs stadsbyggnadshistoria. Göteborg

Hansson, Einar, red (2003) *Göteborg: att bygga staden*. Göteborg: Göteborgs stadsbyggnadskontor

Hjertén, Inge (1959): "Göteborgs Elementbyggnadsmetod" // Byggmästaren 1959:6

Högsbo på väg: Vandra och upptäck mer av din stadsdel [redaktionsgrupp Einar Hansson 2009]

Jensfelt, Simon (1957) "Höghus" // Byggmästaren 4:1957.

Jöran Lindvall, Ann-Kristin Myrman (2001) *Vardagens arkitektur*. Bäckströms förlag, Värnamo

Kimbré, Siv (1966): "Bostadsgenomsnittet" // Arkitektur 8:1966.

Le Corbusier (1936): *Vår bostad*. Lund 1976 (originalets titel: La Maison des Hommes, 1936)

Lind, Helena (2010), *Från Haga till Hammarkullen: allmännyttans hus i Göteborg*. Göteborg: Kabusa

Lindqvist, Nils (1958) "Bostadshöghus 1950-58" // Byggmästaren A7:1958

Lundevall, Ove (1975) *HSB genom fem decennier*. HSB, Stockholm

Nya Svenska kyrkor, del II. Götaland, Riksantikvarieämbetet 1993:5 RAÄ

Olsson, Kent (1996) *Från industristad till tjänstestad 1920-1995, Göteborgs Historia. Näringsliv och samhällsutveckling*. Nerenius & Santéus förlag, Göteborg

Olsson Sören (2010) *Bostaden som politiskt objekt och vara*. MelicaMedia

Ramberg, Klas (2000) *Allmännyttan: välfärdsbygge 1850-2000*. Stockholm, Byggförl. i samarbete med Sveriges allmännyttiga bostadsföretag (SABO), 2000

Rudberg, Eva (red.)(2004) *Tage William-Olsson: stridbar planerare och visionär arkitekt*. Monografier utgivna av Stockholms stad. Stockholm

Schönbeck, Boris (1994) *Stad i förvandling: uppbyggnadsepoker och rivningar i svenska städer från industrialismens början till idag*. Göteborg

Strehlenert, Curt (1968) ”*Utvecklingsarbete inom HSB*”// Byggmästaren 9:1968

Svedberg, Olle (1996) *Planerarnas århundrade, Europas arkitektur 1900-talet*. Stockholm

Söderqvist Lisbeth (1999) *Rekordår och Miljonprogram – Flerfamiljsbus i stor skala. En fallstudiebaserad undersökning av politik, planläggning och estetik*. Stockholm

Söderqvist Lisbeth (2008) *Att gestalta välfärd, från idé till byggd miljö*. Stockholm, Riksantikvarieämbetet, Formas, 2008

Teknos Byggnadsbranschens handbok. Allmän del. (1976) Teknografiska institutet. Publ. 15-2. Stockholm

Thörn, Håkan (2013) *Stad i rörelse*. Göteborg.

Ulvenstam, Lars (1993) *Bygga och bevara – sett ur ett 1960-talsperspektiv*. Göteborgs Byggmästareförening 1893-1993 Volym II. Västra Sveriges Byggmästareförening. Göteborg

Upptäck Angered! (2005) redaktionsgrupp: Claes Caldenby, Einar Hansson och Sanja Peter

Upptäck Hisingen! (2008) redaktionsgrupp: Claes Caldenby, Einar Hansson och Sanja Peter.

Upptäck Nordost: Gamlestaden, Kviberg, Utby, Kortedala. (2006) redaktionsgrupp: Claes Caldenby, Einar Hansson och Sanja Peter.

Upptäck Västra Frölunda! (2007) redaktionsgrupp: Claes Caldenby, Einar Hansson och Sanja Peter.

Werner, Gunnar (2006) *Gunnars dagbok: 49 år som arkitekt – ett favoriserat slit*. White Arkitekter. Göteborg

Vidén, Sonja & Gunilla Lundahl, Red. (1992) *Miljonprogrammets bostäder. Bevara - Förnya - Förbättra*. Byggeforskningsrådet, Stockholm

Wigblad, Ingvar (1996): *Riksbyggen - min historia*. Riksbyggen Göteborg

Zimdal, Helge (1981): *En arkitekt minns*. Sektionen för arkitektur, Chalmers Tekniska Högskola. Göteborg

UPPSATSER, RAPPORTER

Andersson, Elisabeth (2011) *Moderna kyrkobyggnader. Kyrkobyggnandet i Göteborgs stift 1940-1999*. Projektrapport

Birath, Anna (1993) *Smyckegatans nya kläder. Ombyggnaden av ett miljonprogramsområde i Göteborg*. Examensarbete, Göteborgs Universitet, Institutionen för Kulturvård. Göteborg 1993:17

Blå Staden 1972 - 1992. Riksbyggen, bostadsrättsföreningen nummer 35. Göteborg, 1992

Emanuelsson, Lena (1995) *Skolspåret i Hjällbo. Ett miljonprogramsområde värt varsamhet*. Examensarbete. Göteborgs Universitet, Göteborg

Emanuelsson, Lena (2001) *Kvibergs kyrkogård. Kulturhistorisk inventering av Göteborgs kyrkogårdar*. Rapport 16, 2001

Giorgi, Pernilla (1995) *En god miljö? En rums- och kulturhistorisk analys av miljonprogrammet Gårdstensberget*. Examensarbete, Göteborgs Universitet, Institutionen för Kulturvård. Göteborg 1995:14

Gräv där du bor. Historiska axplock från Hisings Backa. Riksbyggen Göteborgshus 35, Göteborg, 1992

Hansson, Einar (1985). *Norra Biskopsgårdens stadsstudiecentrum: stadsstudier som ett led i stadsförnyelse i Biskopsgården: lägesrapport februari 1985*. Göteborg: Avdelningen för stadsbyggnad, Chalmers tekniska högskola.

Hittills har vi byggt. HSB Göteborg. (1985) (katalog över områden) Göteborg

Holmqvist, Lars Olof, mfl (1973): *Bostad och bostadspolitik i Sverige från tjugotal*

till sjuttioal. Examensarbete, Chalmers Tekniska Högskola, Göteborg.

Konst på stan - om offentlig konst i Göteborg. Charles Felix Lindebergs fond

Lindstedt, Torbjörn (1997) *Om kulturmiljövårdens syn på modernismens stadsplanering*. Examensarbete, Göteborgs Universitet, Institutionen för miljövetenskap och kulturvård. Göteborg, 1997:22

Lund, Inge och Sanja Peter (1988): *Åkered ett egnahemsområde från 1960-talet - hur lagom som helst*. Praktikarbete för Stadsbyggnadskontoret i Göteborg

Modern hembygd: leva i, lära av, utveckla tillsammans - Riksantikvarieämbetet, ISBN 91-7209-213-0

Mellgren Maria (2007) *Kyrkor i Göteborgs stift*, rapport över kyrkobyggnadsinventering, Göteborg

Persson, Erika (2012) *Romers kulturarv i Göteborg - en landskapsdimension*. examensuppsats GU 2012:11

Samara, Naim (1996) *Inventering av yttre konst och konsthantverk 19915/1996*, Bostadsbolaget, Göteborg

Westin, Jan (2008) *Pauli Backe*. Göteborg

Visste du- : om rekordärens bostadsbebyggelse i Göteborg (2003) Göteborgs stadsmuseum

DATABASER, HEMSIDOR

http://modernavg.se/sv/Vastarvet/Tjanster/Kulturmiljo/modernavg_se-moderna_vastra_gotaland/

<http://www.bebyggelseregistret.raa.se/bbr2/inventering>

<http://62.88.129.39/carlotta/>

BILAGA 1

Beslut från Byggnadsnämnden

Göteborgs Stad
Byggnadsnämnden

Utdrag ur protokoll

Sammanträdesdatum 2016-11-22

Moderna Göteborg, kulturhistoriskt värdefull bebyggelse del III – ett kulturmiljöprogram för Göteborgs stad, en översikt och ett kunskapsunderlag över utbyggnadsperioden 1955-1975

§ 492, dnr 0555/10

Till behandling företogs det den 27 september 2016 återremitterade ärendet angående ovan. Moderna Göteborg är ett projekt som igångsatts 2010 med syfte att sammanställa ett kunskapsunderlag rörande bebyggelseperioden 1955-75.

Handling: Stadsbyggnadskontorets tjänsteutlåtande.

Byggnadsnämnden beslöt:

att godkänna samrådsredogörelsen för kunskapsremissen om Moderna Göteborg, kulturhistoriskt värdefull bebyggelse del III – ett kulturmiljöprogram för Göteborgs stad, en översikt och ett kunskapsunderlag över utbyggnadsperioden 1955-1975, samt

att föreslå kommunfullmäktige att anta Moderna Göteborg, kulturhistoriskt värdefull bebyggelse del III – ett kulturmiljöprogram för Göteborgs stad, en översikt och ett kunskapsunderlag över utbyggnadsperioden 1955-1975, som en del i sammanställningen av antagna kulturmiljöprogram över kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg.

Vid protokollet

Agnetha Carlsson
Sekreterare

BILAGA 2

Beslut från Kommunfullmäktige

Göteborgs Stad
Kommunfullmäktige

Utdrag ur protokoll

Sammanträdesdatum 2017-03-16

§ 11 Dnr 1857/16

Moderna Göteborg, kulturhistoriskt värdefull bebyggelse del III

Handling

2017 nr 55.

Beslut

Enligt kommunstyrelsens förslag:

Byggnadsnämndens planeringsunderlag Moderna Göteborg, kulturhistoriskt värdefull bebyggelse del III – ett kulturmiljöprogram för Göteborgs Stad, en översikt och ett kunskapsunderlag för utbyggnadsperioden 1955-1975, antecknas.

Expedieras

Byggnadsnämnden

Vid protokollet

Christina Hofmann

2017-03-30

Ordförande

Lena Malm

Justerare

Aslan Akbas

Justerare

Marie-Louise Hänel Sandström

